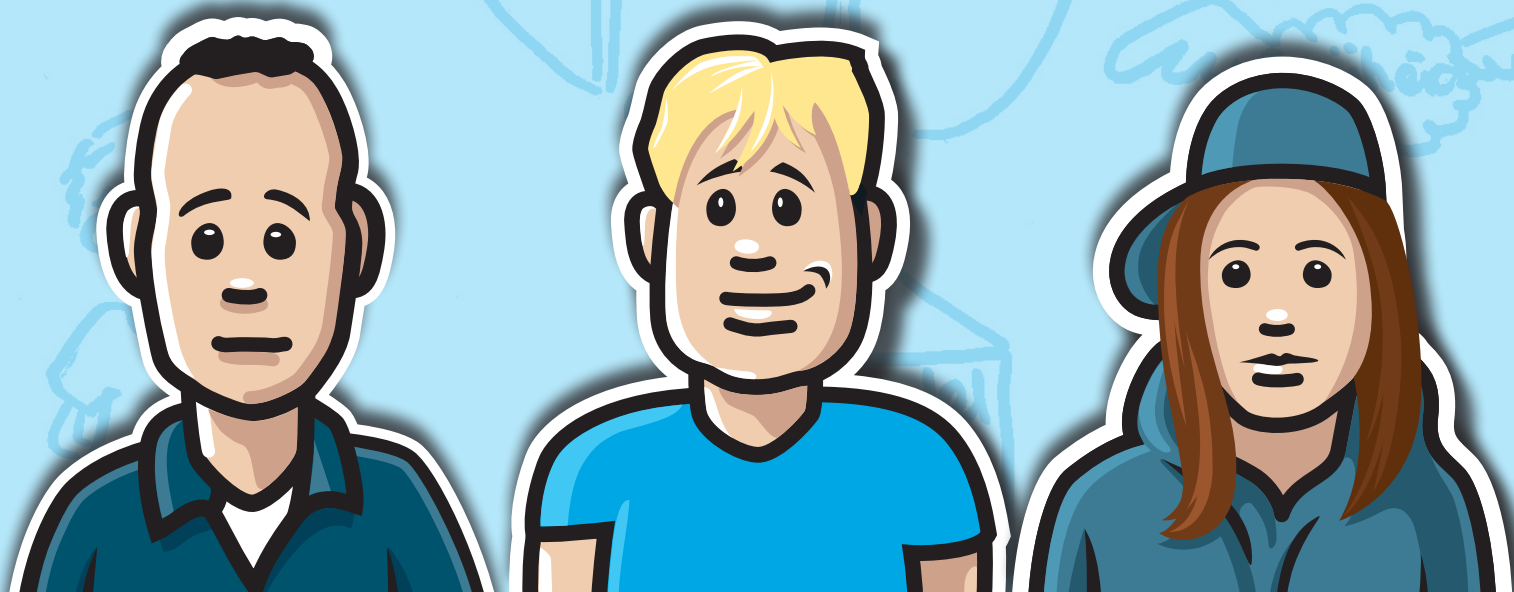

Woord & Beeldverhaal in de forensische zorg

Beeldend communiceren met Jongeren met een LVB

Marcia Lever & Suze van Wijngaarden

HANDREIKING

INHOUDSOPGAVE

Woord & Beeldverhaal in de forensische zorg

Voorwoord:	Het Project	2
Voorbeelden:	Maak kennis met de jongeren	5
Hoofdstuk 1:	Wat is een Woord & Beeldverhaal?	20
Hoofdstuk 2:	Voor wie?	22
Hoofdstuk 3:	Met wie?	24
Hoofdstuk 4:	Wat staat erin?	26
Hoofdstuk 5:	Het proces: Hoe maak je een Woord & Beeldverhaal?	30
Hoofdstuk 6:	Een Woord & Beeldverhaal: En dan?	33
Hoofdstuk 7:	Wat kan er nog meer?	34
Bijlage 1:	Hulpmiddelen	35
Bijlage 2:	Voorbeeldvragen	39
Bijlage 3:	Tips voor professionals	41
Bijlage 4:	Hoe organiseer ik een netwerkbijeenkomst?	42
Bijlage 5:	Onderbouwing	44

Voorwoord

Het Woord & Beeldverhaal in de forensische zorg

Betere ondersteuning op weg naar een succesvol leven voor jongeren met een licht verstandelijke beperking die een strafbaar feit hebben gepleegd. Dat was de drijfveer om het project 'het Woord & Beeldverhaal in de forensische zorg' op te starten. In dit project heeft het Expertisecentrum William Schrikker samen met mensen uit de praktijk een nieuwe werkwijze ontwikkeld. Stichting SPZ stelde hiervoor via het Kennisplein Gehandicaptensector een subsidie beschikbaar. Het Woord & Beeldverhaal zal onderdeel worden van Signs of Success, een oplossingsgerichte benaderingswijze binnen de jeugdreclassering.

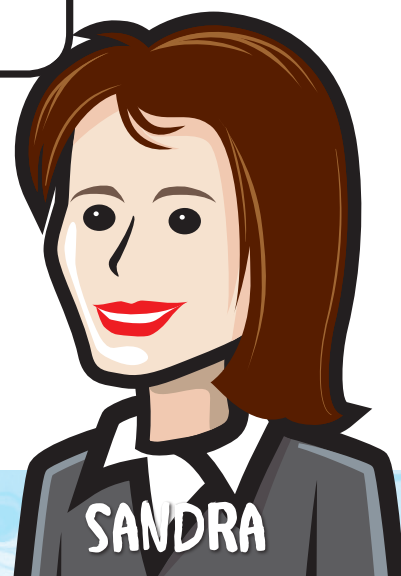
Van september 2015 tot september 2016 hebben we met zeven jongeren ervaringen opgedaan in het werken met het Woord & Beeldverhaal. Aan de hand van deze zeven jongeren kunnen we nog geen conclusies trekken over het Woord & Beeldverhaal, maar het werken met deze jongeren heeft waardevolle inzichten opgeleverd die direct bruikbaar zijn voor de praktijk. Het heeft geleid tot prachtige processen en verhalen, die zijn uitgewerkt en beschreven in een methodische aanpak. Via deze handreiking willen we die ervaringen delen, vanuit de verwachting dat nog veel meer mogelijk is dan wij tot nu toe hebben gezien. Wij hopen dat deze handreiking een motivatie is voor professionals binnen de forensische zorg om te werken met het Woord & Beeldverhaal. En dat we jou ermee prikkelen tot het opdoen van nieuwe ervaringen in de praktijk.

We dagen je uit jouw ervaringen met ons te delen, je vragen aan ons te stellen en zo bij te dragen aan het verder uitbouwen van het werken met het Woord & Beeldverhaal in de forensische zorg.

Namens het projectteam,

Sandra Mast
Projectleider & Jurist Expertisecentrum William Schrikker
Amsterdam, november 2016

'We dagen je uit om jouw ervaringen met ons te delen. Zo kunnen we het Woord & Beeldverhaal samen verder ontwikkelen.'

Het projectteam

Genairo
jongere

Jack
jongere

Lisa
jongere

Nick
jongere

Johanna Palama
jeugdzorgwerker
William Schrikker
Groep

Jos Sterk
jeugdzorgwerker
William Schrikker
Groep

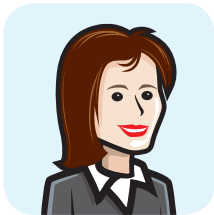
Judith van Boxtel
jeugdzorgwerker
William Schrikker
Groep

Marieke Habing
jeugdzorgwerker
William Schrikker
Groep

Patricia Bakker
gedragsweten-
schapper William
Schrikker Groep

Sandra Mast
projectleider en jurist
Expertisecentrum
William Schrikker

Marcia Lever
adviseur Expertis-
ecentrum William
Schrikker

Suze van Wijngaarden
adviseur Expertis-
ecentrum William
Schrikker

Nico den Dulk
vormgeving en illustra-
ties, Spelpartners.nl

Contactgegevens
Expertisecentrum William Schrikker
Bijlmerdreef 101
1102 BP Amsterdam
www.williamschrikker.nl/Expertisecentrum
info-expertisecentrum@wsg.nu

**Expertisecentrum
William Schrikker**

Het projectteam

Aan de totstandkoming van deze handreiking hebben meegewerkt¹:

Jongeren

Danny	jongere
Genairo	jongere
Jack	jongere
Kai	jongere
Lisa	jongere
Nick	jongere
Sef	jongere

Projectgroep

Sandra Mast	projectleider en jurist Expertisecentrum William Schrikker
Marcia Lever	adviseur Expertisecentrum William Schrikker
Suze van Wijngaarden	adviseur Expertisecentrum William Schrikker

Leergroep

Johanna Paliama	jeugdzorgwerker William Schrikker Groep
Jos Sterk	jeugdzorgwerker William Schrikker Groep
Judith van Boxtel	jeugdzorgwerker William Schrikker Groep
Marieke Habing	jeugdzorgwerker William Schrikker Groep
Patricia Bakker	gedragswetenschapper William Schrikker Groep

Kennisplein Gehandicaptensector

Hilair Balsters	adviseur Kennisplein Gehandicaptensector
Leonoor Ahrens	marketing en communicatieadviseur Kennisplein Gehandicaptensector

Vormgeving

Nico den Dulk	vormgeving en illustraties, Spelpartners.nl
---------------	---

Met dank aan:

José Hermans, Charlotte Hornstra, Hendrien Kaal, Sanne Michiels, Johan Schuurman, & Anna Verkerk

¹ De namen van de jongeren die meegewerkt hebben aan dit project zijn gefingeerd.

Contactgegevens

Expertisecentrum William Schrikker

Bijlmerdreef 101

1102 BP Amsterdam

www.williamschrikker.nl/Expertisecentrum

info-expertisecentrum@wsg.nu

**Expertisecentrum
William Schrikker**

Maak kennis met de jongeren

JACK

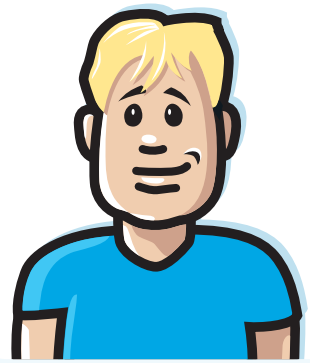
Wie is Jack?

Jack is een jongen van zeventien jaar oud met een licht verstandelijke beperking. Jack woont samen met zijn moeder, zusje en halfzusje. Later wil hij graag lasser worden, een leuke vriendin ontmoeten, een eigen appartement hebben en in een mooie auto rondrijden.

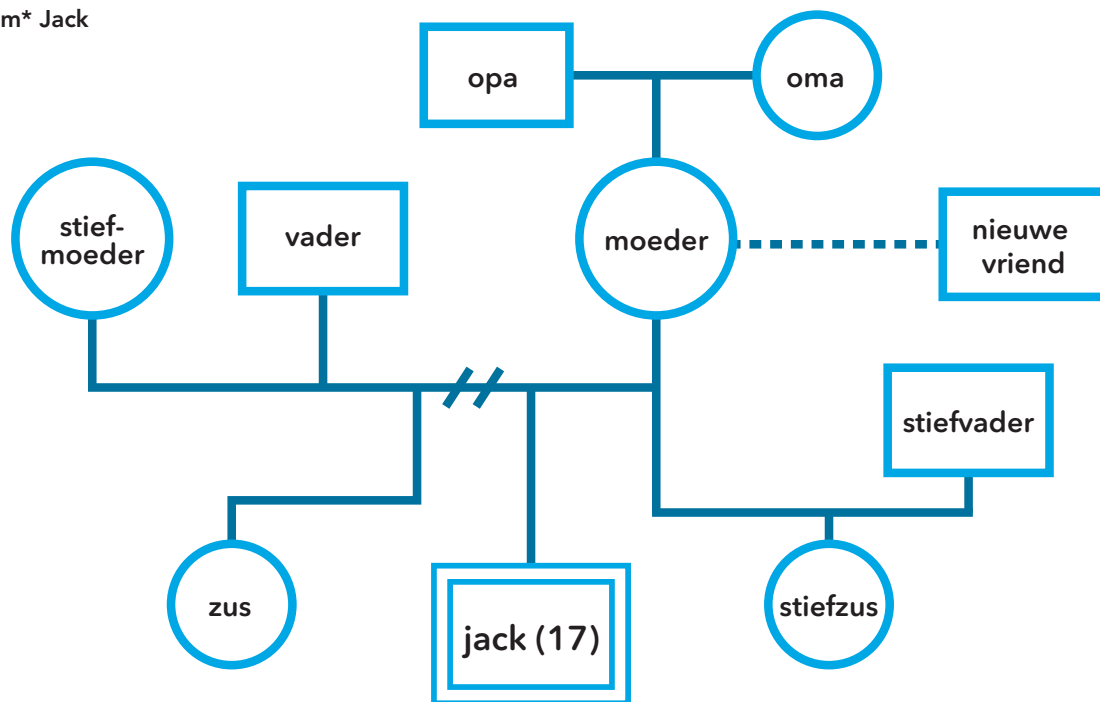
Tot zijn negende jaar had Jack een leuk leven. Met het gezin ging hij altijd op vakantie naar Spanje en Jack genoot hier heel erg van. Als Jack negen jaar oud is, trouwt moeder met een nieuwe man. Jack kan niet goed met hem opschieten en al snel mishandelt zijn stiefvader hem. Jack is hier zo verdrietig en boos over dat hij begint met blowen, zodat hij zijn problemen kan vergeten. Na een tijdje worden de drugs te duur, dus hij moet nieuwe manieren verzinnen om aan geld te komen. Hij gaat het verkeerde pad op.

Op zijn zestiende overvalt hij samen met een vriend een snackbar om aan geld te komen. Ze worden betrapt en worden opgepakt door de politie. De rechter beslist dat Jack niet vast hoeft te zitten, maar dat hij wel begeleiding krijgt van de William Schrikker Jeugdreclassering. Hij moet zich aan een aantal voorwaarden houden. Zo moet hij op een behandelgroep wonen, mag hij geen drugs gebruiken en mag hij geen contact hebben met de vriend waarmee hij de overval heeft gepleegd. Als hij zich niet aan deze voorwaarden houdt, wordt hij alsnog vastgezet.

Jack heeft het niet naar zijn zin op de behandelgroep. Hij wil naar huis en hij wil vrijheid. Moeder en zijn jeugdzorgwerker Judith maken zich zorgen om Jack. Ze weten dat hij in het verleden hele vervelende dingen heeft meegemaakt en ze zijn bang dat Jack weer in de problemen komt als er niks verandert, dat hij weer drugs gaat gebruiken en opnieuw een delict pleegt. Als dat gebeurt, kan Jack zijn vrijheid voorgoed kwijtraken. Moeder en jeugdzorgwerker zijn bang dat Jack niet de toekomst krijgt die hij wil: een eigen appartement, een auto en een vriendin.

Genogram* Jack

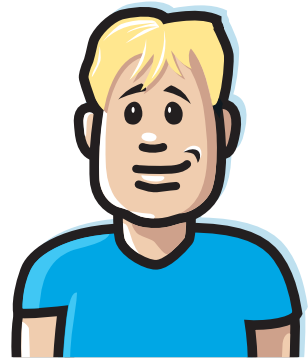

* Voor meer informatie over het maken van en het werken met een genogram, zie de uitleg op pagina 35.

Hoe hebben Judith en Jack het aangepakt?

Jeugdzorgwerker Judith kende Jack vier maanden toen ze besloot om met hem een Woord & Beeldverhaal te maken. Judith vertelt:

"Om eerlijk te zijn, wist ik niet veel over Jack toen ik begon met het Woord & Beeldverhaal. Ik wist welk delict hij gepleegd had, dat hij schoolproblemen had en drugs gebruikte, maar ik wist verder niet veel over zijn leven, zijn verleden en zijn dromen. We besloten om een Woord & Beeldverhaal te maken, want ik wilde Jack de kans geven om zijn verhaal te vertellen en ik dacht dat het hem zou kunnen helpen bij zijn strafproces. Jack leek mij erg geschikt omdat hij visueel is ingesteld. Zijn intellectueel vermogen is zwak. Het verhaal in beeld zou hem kunnen helpen om dingen duidelijk en concreet te maken. Daarnaast had ik een goede samenwerking met hem, een goede werkrelatie.

Ik ben begonnen met het verzamelen van informatie. Ik heb samen met Jack een genogram, netwerkcirkel en een tijdlijn gemaakt. Ik vroeg hem naar alle belangrijke personen en momenten in zijn leven. Ik vroeg ook wanneer dingen mis zijn gegaan en wat zijn dromen zijn. Ik heb Jacks moeder en zijn leraar ook bij dit proces betrokken. Stukje voor stukje verzamelde ik de ingrediënten voor het Woord & Beeldverhaal. Ik clusterde alle informatie, maakte schetsen en vatte Jacks' verhaal samen. In een aantal sessies hebben Jack en ik samen aan het verhaal gewerkt en stap voor stap kwam Jacks verhaal tot leven.

Het was niet altijd makkelijk. Jack vond het fijn om te vertellen, maar hij wilde zelf niet tekenen. "Dat kan ik niet", zei hij. Ik heb hem toch pen en papier gegeven en benadrukt dat het niet mooi hoefde te worden. Dat hielp. Jack heeft toen zelf tekeningen gemaakt met potlood en liniaal wat uiteindelijk het huis van de toekomst werd. Aan de hand van zijn verhaal heb ik toen schetsen gemaakt en een soort stripverhaal samengesteld met zijn tekening erbij. Dat vond Jack goed en de tekeningen waren herkenbaar voor hem. Het is hierin belangrijk om niet veroordelend, maar juist creatief te zijn."

Hoe kijkt Judith erop terug?

"Ik zou het Woord & Beeldverhaal zelf een acht geven omdat het mij hielp om beter aan te sluiten bij Jack en zijn netwerk en ik kreeg beter zicht op zijn problemen. Ook hielp het me om meer sympathie te krijgen voor Jack. Het was voor mij heel speciaal om met Jack een Woord & Beeldverhaal te maken. Hij was heel open tijdens het proces en hij voelde zich echt gewaardeerd. Werken aan een Woord & Beeldverhaal geeft bepaalde diepgang in mijn werk, die ik soms mis.

Daarnaast sluiten veel werkwijzen niet aan bij jongeren met een beperking, het Woord & Beeldverhaal wel. Woord & Beeldverhaal helpt mij om creatief te denken en dat is helpend om dicht bij de kern te komen en dus dicht bij de persoon. Dit sluit ook weer aan bij de benaderingswijze Signs of Success, waarin we meer gericht zijn op het behalen van succes voor de jongere. Door deze benadering voelen de jongeren dat ze een kans krijgen en ze voelen zich gehoord. We richten ons niet op wat de jongeren niet kunnen of niet goed doen, maar juist op hun succesverhalen."

TIPS VAN JUDITH

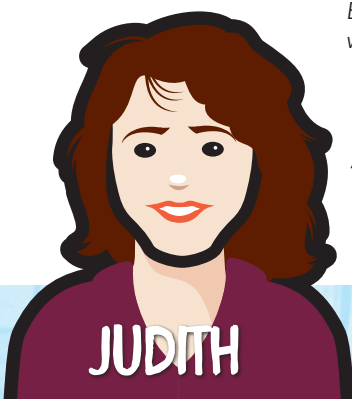

- Tekeningen of afbeeldingen zijn een mooi communicatiemiddel voor jongeren met een verstandelijke beperking. Door het gebruik van beelden kom je echt tot de kern van iemands verhaal.
- Probeer het gewoon eens. Het maken van een Woord & Beeldverhaal kost in het begin aardig wat tijd, maar uiteindelijk levert het je veel tijd op.
- Een tijdlijn met de jongere maken is heel nuttig. Het levert je veel informatie op. Zet belangrijke gebeurtenissen op een rij en ga tekenen.

Hoe kijkt Jack erop terug?

"Ik geef mijn Woord & Beeldverhaal een zeven, omdat het mijn verhaal is. Het gaat over mij. Andere verslagen zijn niet mijn woorden. Hier kan ik zeggen wat ik denk over het verleden en over wat ik wil. Mijn hoofd is vol met informatie en zorgen. Door tekeningen te maken wordt het duidelijker wat ik wil. In een gesprek met veel woorden is dat moeilijk voor mij. Ik gebruik het Woord & Beeldverhaal nu ook bij de nieuwe instelling waar ik woon om te vertellen wat ik wil en wat voor mij werkt."

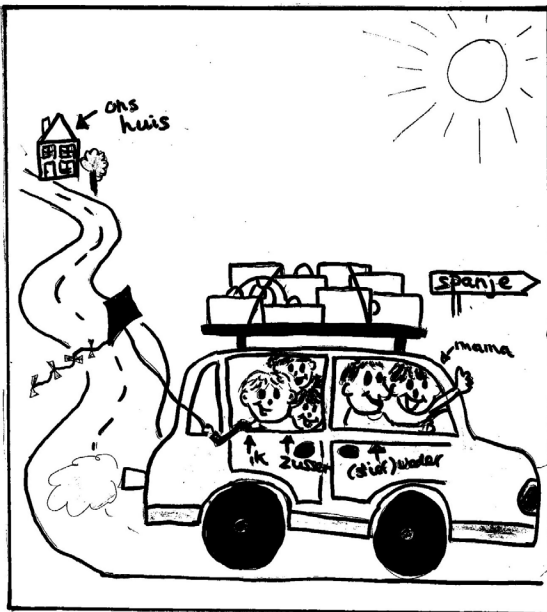
"Wij hulpverleners zeggen van alles over hem, maar het Woord & Beeldverhaal is van de jongere zelf!"

JUDITH

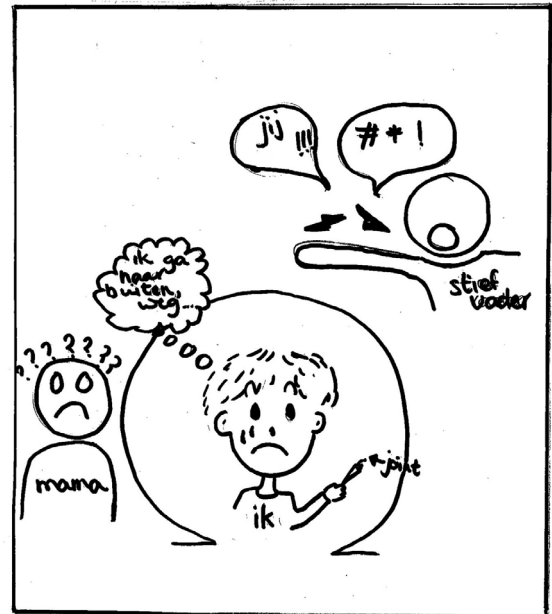
Het Woord & Beeldverhaal van Jack

1. De reis, het verhaal begint...

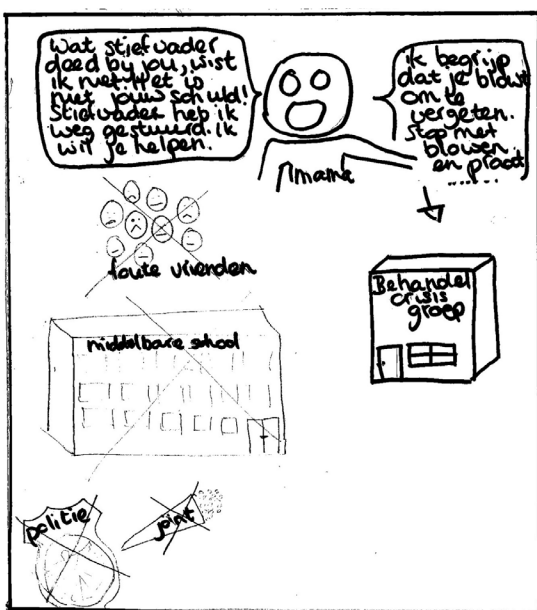
Ik heet Jack en ik woon met mijn twee zussen, stiefvader en moeder in Breda. Ik word blij van mijn familie, de zomer en op vakantie gaan.

2. Thuis gaat het niet goed...

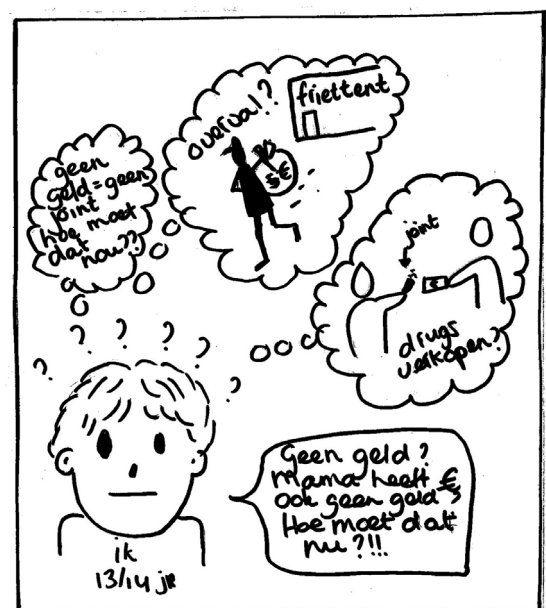
Ik ben ongeveer 10 jaar als ik ga blowen. Ik blow om te vergeten. Mijn stiefvader is boos op mij en slaat me. Mijn moeder weet van niks. Ik moet zwijgen, anders wordt mijn stiefvader boos. Ik ga maar naar buiten...

3. Ook op school gaat het slecht...

Als ik naar het VMBO ga, wordt mama boos en maakt zich zorgen over: - Verkeerde vrienden
- Blowen
- Niet luisteren

4. Bij thuiskomst en de gevolgen

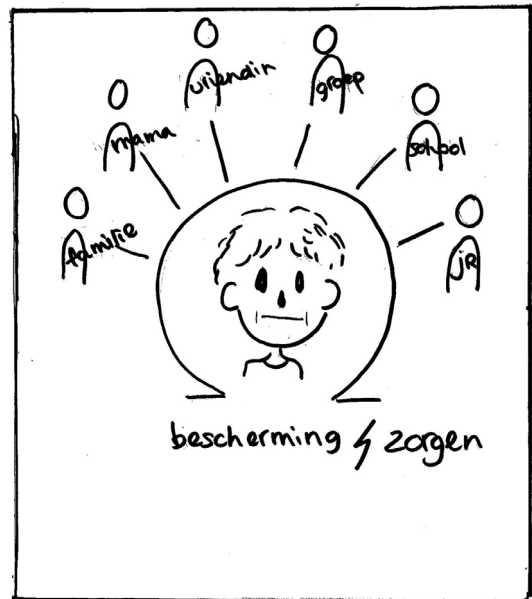
Ik heb geen geld. Hoe los ik dat nou op? Ondanks deze vragen ervaar ik dit niet als een probleem en ik ben niet bezig met wat er zou kunnen gebeuren.

5. het delict en de gevolgen

Ik word opgepakt omdat ik een overval pleeg. Ik had geld nodig. Ik word 2 dagen later vrijgelaten met de voorwaarden: geen drugs, geen delicten, naar school gaan, geen contact met medeverdachten etc.. mama zegt: ik heb zoveel zorgen om jou en alles geprobeerd om je te helpen. Anderen moeten je helpen bij je problemen en daarom kun je niet meer thuis wonen. Ik ga akkoord dat ik bij een instelling ga wonen. Ik wil ook geen problemen meer en hulp. Mijn strafzaak moet nog voorkomen.

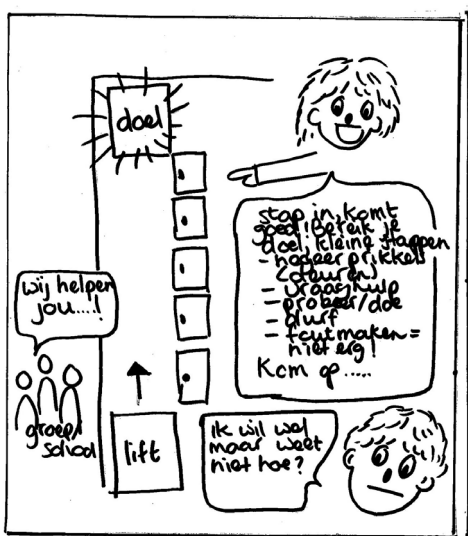
6. Zo gaat het nu

Ik moet lang wachten op de strafzaak en ik heb weinig vrijheid. Dat vind ik kloten! Ik probeer mijn best te doen. Ik vind het moeilijk anderen te vertrouwen. Andere mensen maken zich zorgen. Ze zeggen: "Jack gaat in discussie, komt te laat, heeft een grote mond en kan niet doorstromen naar de volgende fase."

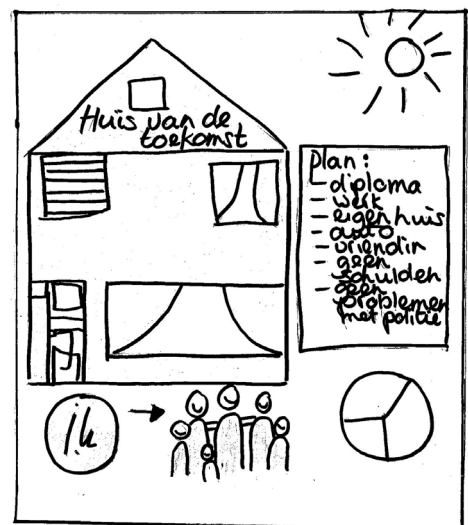
Ik ben het niet eens met wat ze zeggen en vertrouw ze niet.

7. Hoe dan, hoe verder?

Jack weet niet hoe hij zijn problemen moet aanpakken en oplossen. Hij vindt het moeilijk om vooruit te denken. Moeder heeft daar wel ideeën over. Moeder zegt: "Je moet in kleine stappen leren en eerst denken, dan doen. Hij moet leren niet te reageren op prikkels. Zou hij met de lift gaan, dan is hij geneigd om op iedere verdieping uit te stappen. Hierdoor loopt hij vertraging op."

8. Toekomst

Ik wil vooruit gaan en mijn diploma halen, dan komt de rest vanzelf. Zo blijf ik uit de problemen. Ook moet ik zorgen/letten op:

- Luisteren naar anderen.
- Afspraken nakomen
- Op tijd op school komen

De mensen om mij heen moeten mij de ruimte en het vertrouwen geven.

Maak kennis met Nick

NICK

Wie is Nick?

Nick is een jongen van 17 jaar oud met een licht verstandelijke beperking en ADHD. Nick ziet eruit als een grote, sterke, stoere gast. Als hij gaat praten klinkt hij bescheiden, beleefd en vriendelijk. Zijn grote droom is om naar Bonaire te verhuizen. Familie is belangrijk voor Nick. Hij heeft een hele goede band met zijn moeder. Moeder is een lieve vrouw, die het beste voor heeft met haar zoon.

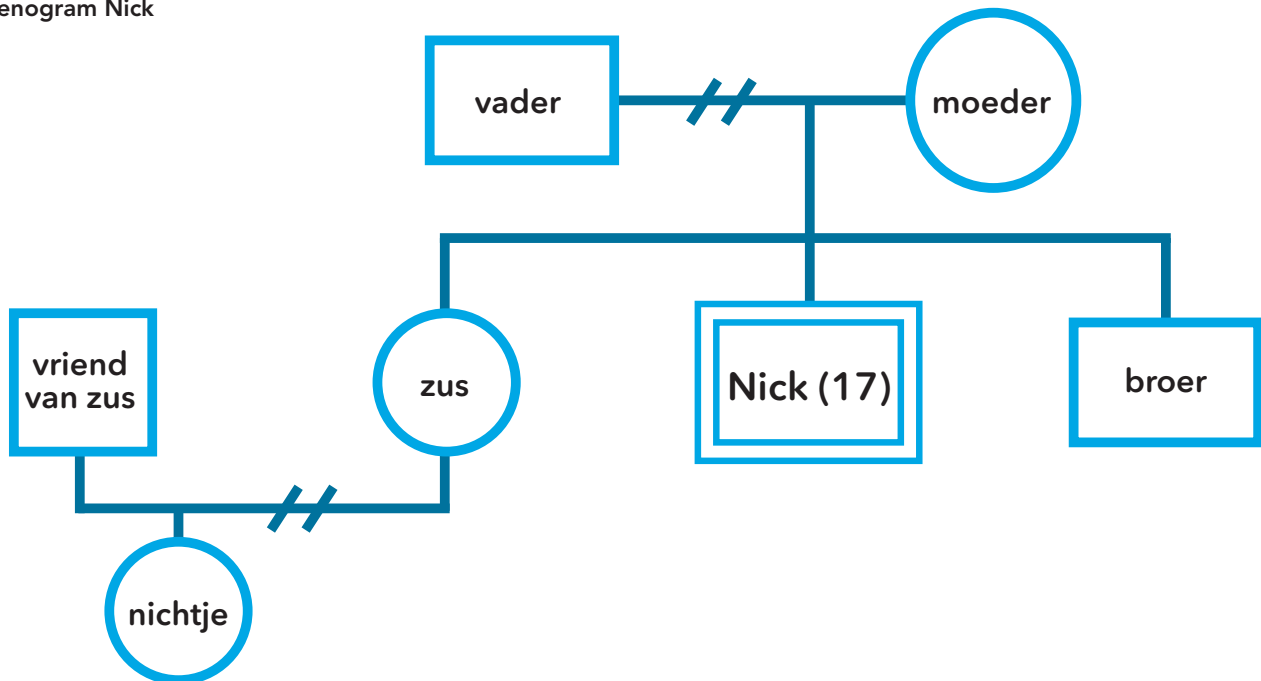
Vroeger woonde Nick samen met zijn vader, moeder, broer en zus. Ze waren toen volgens Nick een 'happy family'. Toen Nick nog jong was besloten zijn ouders te scheiden omdat zijn vader Nick en zijn moeder mishandelde. Vanaf toen ging het bergafwaarts met Nick. Thuis gaat het niet goed. Zijn moeder kan hem niet meer aan en daarom moet Nick begeleid gaan wonen. Ook op school gaat het niet goed en Nick maakt veel verkeerde vrienden. Hij zakt steeds verder weg in de problemen en is niet meer te handhaven.

In 2012 pleegt Nick een diefstal met een aantal van zijn vrienden en hij komt in contact met de politie. Dat is niet de eerste keer. Eerder dat jaar werd hij al opgepakt voor andere misdaden. Daarom krijgt hij een werkstraf en een straf waarbij hij zich moet houden aan een aantal voorwaarden. Zo moet hij zich bijvoorbeeld houden aan de aanwijzingen van de William Schrikker Jeugdreclassering. Jos wordt zijn jeugdzorgwerker.

Jos bouwt een goede band op met Nick en de begeleiding gaat goed, totdat Nick opnieuw een diefstal pleegt waarbij hij geweld gebruikt. Hij wordt vastgezet en komt terecht in een justitiële jeugdinrichting waar hij de uitspraak van de rechter afwacht. Na een lange tijd wachten komt de uitspraak van de rechter in januari 2016. Nick krijgt een PIJ-maatregel, een Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen, ook wel jeugd-TBS genoemd. De begeleiding van Jos stopt daardoor.

Genogram Nick

* Voor meer informatie over het maken van en het werken met een genogram, zie de uitleg op pagina 35.

Hoe hebben Jos en Nick het aangepakt?

In september 2015 besluit Jos om samen met Nick een Woord & Beeldverhaal te maken.

"Nick leek mij om verschillende redenen geschikt voor het Woord & Beeldverhaal. Zo was hij gemotiveerd om mee te werken en gemotiveerd om te veranderen. Daarnaast is Nick gevoelig voor beeld, het maakt dingen inzichtelijk voor hem. In het verleden heeft hij veel dingen meegemaakt, maar hij wil daar niet over praten. Ik dacht dat het Woord & Beeldverhaal hem zou kunnen helpen om alles inzichtelijk te maken en makkelijker over dingen te praten. Tenslotte leek het Woord & Beeldverhaal me goed om Nick te laten zien hoe andere mensen dingen beleven, in dit geval zijn moeder.

Ik ben met Nick in gesprek gegaan en ik heb uitgelegd wat het doel is van het Woord & Beeldverhaal, namelijk inzicht geven in zijn leven. Nick wilde meteen meedoen. Ik heb toen met hem eerst een tijdlijn gemaakt in één sessie. Dat ging niet heel soepel. Ik moest veel doorvragen. Soms zei Nick dat hij het niet meer wist. Daarom heb ik ook in één sessie een tijdlijn met de moeder van Nick gemaakt. Ik heb die van Nick er toen naast gelegd en gevraagd of er veel verschillen waren. In grote lijnen klopte het, maar de details verschilden. Nick was bijvoorbeeld in het ziekenhuis opgenomen voor een ziekte, maar Nick wist dat niet meer. Opeens herinnerde hij het zich weer!

In diezelfde sessie heb ik met Nick nagedacht over hoe we er een Woord & Beeldverhaal van zouden maken. Hij wist niet precies wat de bedoeling was, dus adviseerde ik hem een Donald Duck te bekijken. Ik vroeg vervolgens aan hem: "Hoe heb jij het in gedachte?" Vervolgens vertelde ik zelf hoe ik het in gedachte had en heb ik hem de opdracht gegeven om het op zijn manier weer te geven. Nick zei gelijk dat hij niet kon tekenen. Prima, maar hij moest van mij wel eerst op zijn manier tekeningen maken. Dat heeft Nick heel serieus genomen. De volgende sessie had hij kleine tekeningetjes gemaakt en daar heb ik vervolgens na die sessie meer lijn in gebracht. Die heb ik ook nog een keer met moeder besproken.

Het Woord & Beeldverhaal was zo goed als af. Alleen het laatste positieve toekomstplaatje ontbrak nog. Toen hoorde ik dat Nick een PIJ kreeg en dat ik hem niet meer zou begeleiden. Ik kon het plaatje niet meer met Nick maken. Op basis van de dingen die hij mij verteld heeft, heb ik toen zelf het laatste plaatje getekend. In kleur, omdat ik hoop dat de toekomst er voor hem kleurig uitziet. Daarna heb ik dat aan hem getoond en hij was er blij mee."

TIPS VAN JOS

- Maak een tijdlijn, een tijdlijn is alles.
- Geef de jongere de tijd om na te denken. Onder tijdsdruk werkt het niet.
- Steek niet te vroeg in, maar bouw eerst een band op. Zonder vertrouwensband lukt het je niet.
- Laat een jongere zelf tekenen. Dat geeft de jongere motivatie en daardoor wordt hij zelf aan het denken gezet

Hoe kijkt Jos erop terug?

"Het Woord & Beeldverhaal is echt een goed idee omdat het goed werkt bij jongeren met een licht verstandelijke beperking en de ouders. Onduidelijkheden worden zichtbaar zonder dat je iemand er kwaad mee doet. Dingen komen makkelijker boven water. Bij Nick had ik het gevoel dat hij eindelijk helemaal vrij was om te zeggen wat er speelde, wat hem bezighield. Bij moeder was dat ook het geval. Zij wilde in eerste instantie niet praten, maar toen de tijdlijn kwam en de beleving van Nick, toen ging zij ook praten."

"Eigenlijk moet je ook een keer stil blijven en luisteren. Dat heb ik moeten leren, om te luisteren. Niet gelijk met een oplossing komen. Laat hem of haar praten. Laat hen vertellen. Luisteren gewoon. Gewoon stil zijn."

Hoe kijkt Nick erop terug?

"Toen Jos mij vroeg of ik een Woord & Beeldverhaal wilde maken vond ik het lastig, omdat het me herinnert aan vroeger en daar wil ik niet aan herinnerd worden. Toch vond ik het een goed idee, omdat het kansen geeft voor de toekomst en dat vind ik leuk. Ik dacht dat het me misschien verder zou helpen, omdat ik kan terugkijken hoe het allemaal zo ver gekomen is.

Hoe tevreden in ben over mijn verhaal? Ik zou het een negen geven, want ik vind het mooi. Het is geen tien, omdat het altijd nog beter kan. Ik zou er nog heel veel kleine dingetjes bij willen tekenen. Het beste vind ik dat het mijn verhaal is. Ik zou andere jongeren zeker adviseren om mee te werken. Het Woord & Beeldverhaal kun je precies zo maken als jij het wilt hebben. Het is van jou, jij bent het, jij hebt het geleefd.

Ik zou professionals de tip geven om goed samen te werken, goed te luisteren. Jos luisterde echt naar mij en tekende dat heel precies. Precies hoe ik het wilde hebben. Hij had ook zijn eigen ding kunnen doen, maar dat deed hij niet. Luister dus naar wat de jongere te vertellen heeft."

Hoe kijkt moeder erop terug?

"Toen Jos aan mij vroeg om een Woord & Beeldverhaal te vragen vond ik het wel goed. Het geeft een duidelijk beeld van wat er gaande is. Sommige jongeren kunnen niet goed iets met woorden uitleggen. Ze kunnen hun emotie niet kwijt met woorden. Met het Woord & Beeldverhaal kon Nick zich goed uiten, omdat je tekeningen maakt en niet alleen maar praat.

Het beste eraan vond ik dat Jos echt betrokken was bij het verhaal, ook met zijn emotie. Jos was echt een mens. Ja, zo noem ik dat, een mens. Iemand die ook luistert. Dat geef ik ook als tip voor andere professionals. Luisteren. Het doet wonderen bij mensen. Weet je wat de jeugd heel vaak zegt, wat Nick heel vaak tegen mij zegt: "Mama je luistert nooit naar mij." Als hij iets vertelt, ga ik altijd meteen beschermen en praten: je moet dit doen, je moet dat doen. Maar eigenlijk moet je ook een keer stil blijven en luisteren. Dat heb ik moeten leren, om te luisteren. Niet gelijk met een oplossing komen. Laat hem of haar praten. Laat hun vertellen. Luisteren gewoon. Gewoon stil zijn."

"Wat ik er zelf aan gehad heb? Heel, veel want ik kon ook mijn verhaal kwijt. Ik heb mijn beleving kunnen uiten. Dat vond ik voor mezelf fijn. Dit is ook mijn verhaal. Niet van iemand anders. Het is Mijn verhaal met de hoofdletter M. Mijn verhaal en dat van Nick, dat vind ik mooi."

MOEDER VAN NICK

Het Woord & Beeldverhaal van Nick

Toen ging alles goed, we waren een happy family

Ruzie, strijd, het ging slecht met mij, had er veel last van.
Later ging het beter, we waren verhuisd.

Het Woord & Beeldverhaal van Nick

"Het gaat over mij, ik heb het verteld. Een ander verslag gaat ook over mij, maar dat zijn niet mijn eigen woorden. Die informatie klopt niet en vertrouw ik ook niet."

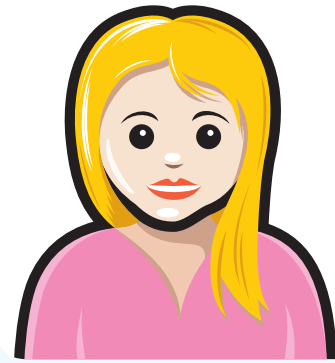
Maak kennis met Lisa

LISA

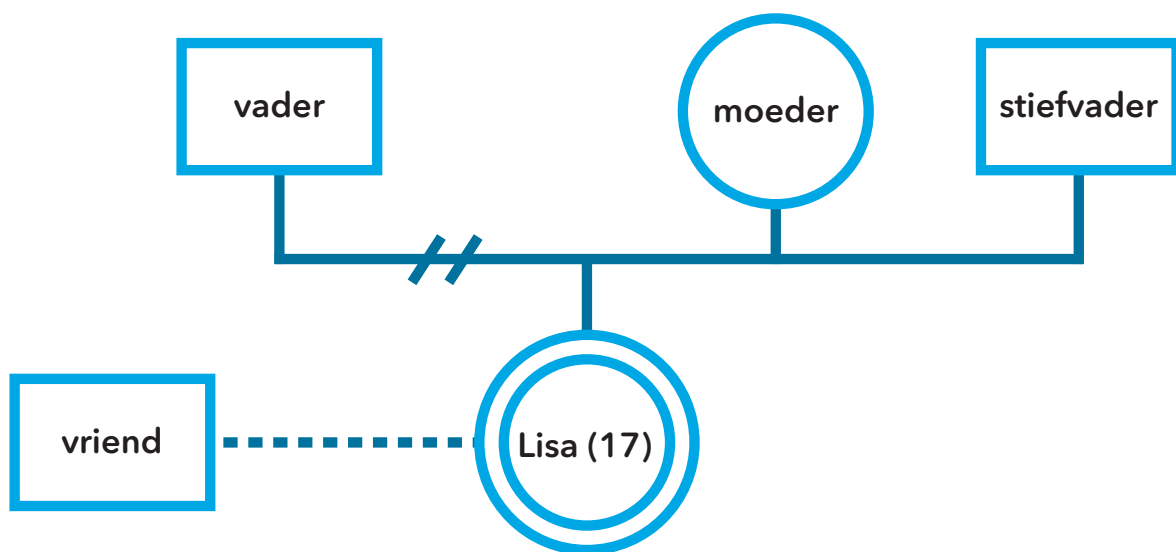
Wie is Lisa?

Lisa is een meisje van 17 jaar oud. Ze houdt heel veel van haar moeder en heeft een hele sterke band met haar. Lisa's vader is niet meer in beeld en sindsdien is moeder erg depressief. Het is daardoor soms moeilijk om met moeder samen te wonen. In het verleden heeft moeder meerdere zelfmoordpogingen gedaan. Lisa vond haar dan en moest uiteindelijk een aantal keer de ambulance bellen. Lisa doet zich stoer voor, maar stiekem vindt ze het ook lastig dat haar moeder zo ongelukkig is.

De afgelopen twee jaar is Lisa niet meer naar school geweest, omdat ze zegt dat ze last heeft van haar rug. Ze maakt afspraken met school. Het lukt haar niet om die afspraken na te komen. Tijdens de zomervakantie voelt Lisa zich goed en vrolijk en heeft ze geen last van haar rug, maar zodra school weer begint komen de klachten terug. Daardoor gaat ze opnieuw niet naar school. Door het langdurige schoolverzuim wordt Lisa begeleid door de jeugdreclassering van de William Schrikker Groep. Jeugdzorgwerker Marieke begeleidt haar.

Genogram Lisa

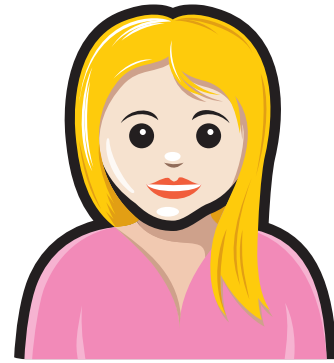

* Voor meer informatie over het maken van en het werken met een genogram, zie de uitleg op pagina 35.

Hoe hebben Marieke en Lisa het aangepakt?

Het Woord & Beeldverhaal van Lisa volgt niet alle stappen uit deze handreiking. Uiteindelijk heeft één tekening Lisa ontzettend geholpen. Hoewel het in strikte zin geen Woord & Beeldverhaal is, laat het ons zien wat de kracht van visualiseren is.

"Als eerste ben ik begonnen om het netwerk van Lisa in kaart te brengen. Wie zijn belangrijk voor haar? Samen met haar heb ik een VIP-kaart gemaakt, een kaart waar de belangrijke personen uit haar leven op staan. Ze moest iedereen uit het netwerk een cijfer geven van één tot en met tien, hoe belangrijk iedereen voor haar is. Door dit te doen, verzamelde ik heel veel informatie. We kwamen echt tot de kern. Ze vertelde mij toen bijvoorbeeld dat haar grootste angst is om net zo te worden als haar moeder.

Na de VIP-kaart heb ik met haar het schoolverzuim besproken. Ik heb heel veel vragen aan haar gesteld: Hoe kwam het? Zijn er ook nog mooie momenten geweest? Wanneer? Hoe was dat? Gedurende het praten heb ik zelf wat getekend en dat aan Lisa laten zien. Toen alle tekeningen af waren, heeft Lisa de tekeningen mee naar huis genomen en ze heeft er thuis één tekening van gemaakt. Ze vond namelijk dat ze zelf mooier kon tekenen. In totaal zijn we daar ongeveer vier uur mee bezig geweest. Uiteindelijk is het één tekening geworden omdat dat beter bij Lisa past. In die tekening zitten wel heel veel verschillende onderdelen.

Zelf had ik alles heel goed voorbereid. Welke vragen ga ik stellen? Hoe kom ik tot de kern? Een goede voorbereiding is het halve werk. Dat is in het begin wel extra tijd, maar het levert later heel veel tijd op. Je hebt namelijk een ander gesprek met de jongere. Je besteedt veel meer tijd aan de behoefte die de jongere heeft, waar de vraag van de jongere ligt. Je komt echt tot de kern.

Uiteindelijk heeft Lisa het Woord & Beeldverhaal aan haar vriend laten zien en een begeleider van een zorgorganisatie. Ze durfde het niet aan haar familie te laten zien omdat ze dacht dat het kwetsend zou zijn voor haar familie. Haar vriend heeft er heel veel aan gehad. Hij weet nu pas echt hoe Lisa alles beleeft. Ze hebben het samen zo vaak over haar situatie gehad, maar hij had nooit door hoe ze het echt beleefde. Door de beelden werd dat voor haar vriend nu opeens duidelijk."

TIPS VAN MARIEKE

- Gewoon doen!
- Een goede voorbereiding is het halve werk. Bereid voor waar je het over wilt hebben en welke vragen je gaat stellen.
- Stel open vragen en luister naar de jongere.
- Durf door te vragen.

Hoe kijkt Marieke erop terug?

"Ik vond het idee eerst helemaal niks, omdat ik dacht dat het niet zou passen bij jongeren die delicten plegen. Dat maakte me nieuwsgierig, waardoor ik besloot mee te doen aan de pilot. Ik wilde kijken of het meerwaarde zou kunnen hebben in mijn werk. Uiteindelijk bleek dat het Woord & Beeldverhaal heel veel meerwaarde heeft. Bij het Woord & Beeldverhaal staat de jongere echt centraal. De werkwijze heeft voor mij extra bevestigd dat het belangrijk is om naar de jongere zelf te kijken. Met wie werk je? Wat kan deze jongere helpen om vooruit te gaan?

Daarnaast heeft het Woord & Beeldverhaal nog meer voordelen. Het geeft toekomstperspectief. Het richt de jongere op de toekomst en door te tekenen wordt dat nog inzichtelijker. Bovendien word je als professional gemotiveerd om op zoek te gaan naar het succes uit het verleden van de jongere. Het Woord & Beeldverhaal is daardoor heel positief en dat is fijn voor de jongere. Ten slotte maak je met het Woord & Beeldverhaal eigenlijk al een deel van je Plan van Aanpak. Je maakt een genogram, tijdlijn en komt bij je grootste zorgen. Het Woord & Beeldverhaal helpt de jongere dus, maar voor jou als professional is het ook super helpend. Je kunt veel gemakkelijker een Plan van Aanpak schrijven. Een plan dat echt gericht is op de jongere.

Ik vind het wel nog steeds een grote stap om de jongeren te laten tekenen. Voor mezelf klinkt het heel kinderachtig als ik een jongere laat tekenen. Ik weet nog niet heel goed hoe ik het aan een jongere moet vertellen, maar jongeren vinden het zelf eigenlijk nooit kinderachtig. Misschien is het dus meer iets wat in mijn hoofd zit en niet per se iets wat de jongeren zelf vinden."

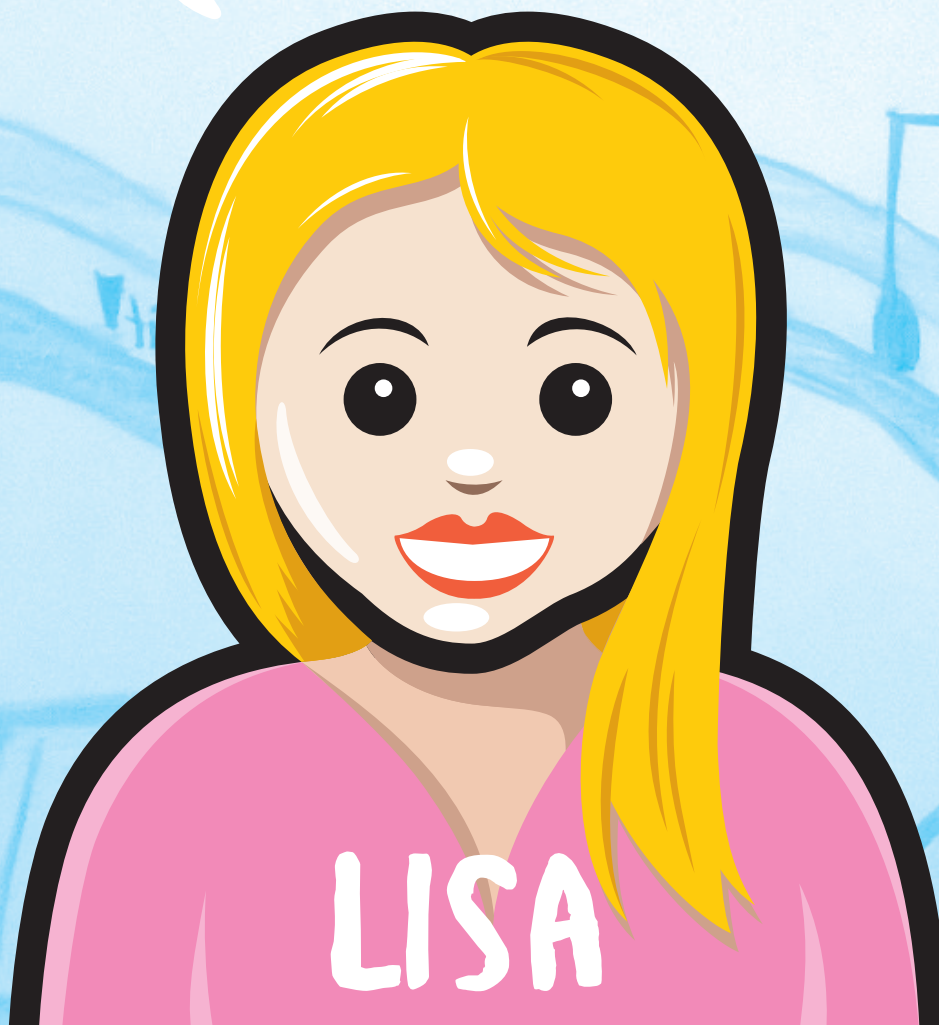
MARIEKE

Hoe kijkt Lisa erop terug?

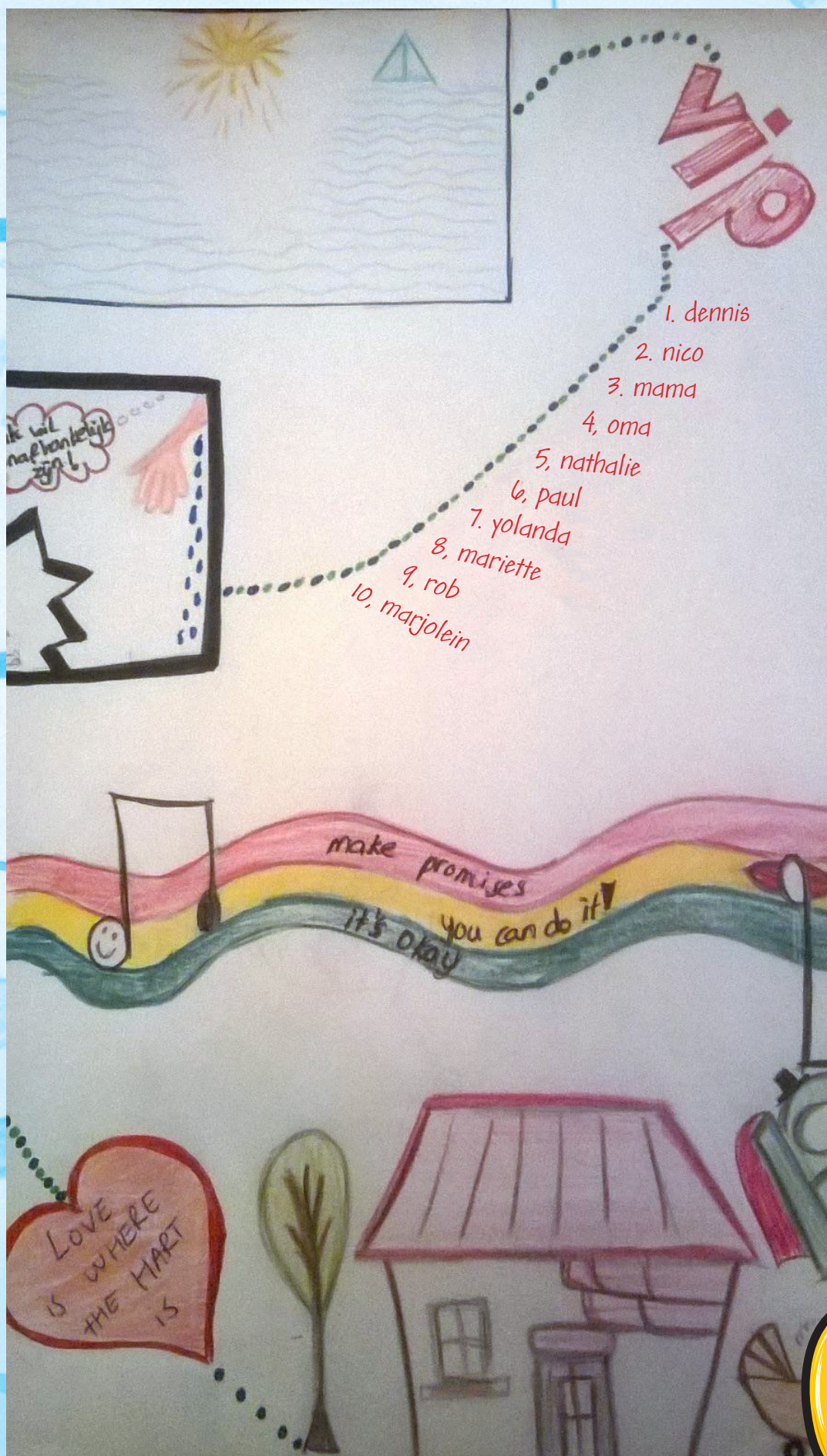
"Als ik het Woord & Beeldverhaal een cijfer zou moeten geven, zou ik het een 8.5 geven. Door het Woord & Beeldverhaal zie ik opeens heel duidelijk dat ik niet zo wil worden als mijn moeder. Daarnaast ben ik heel erg blij met de helpende gedachten die in de tekening zitten.

Het plaatje over de VIP-personen, de belangrijke personen in mijn leven, klopt eigenlijk niet meer. Toen ik het Woord & Beeldverhaal maakte, dacht ik dat sommige mensen belangrijk voor me waren, maar dat bleek uiteindelijk helemaal niet zo te zijn. Het klopte dus niet meer. De mensen waarvan ik dacht dat ze me zouden helpen, deden dat helemaal niet. Door het Woord & Beeldverhaal zie ik dat nu wel beter. Ik moet alleen mijn tekening nu aanpassen.

Ik geef mijn Woord & Beeldverhaal geen 10 omdat ik het heel graag samen met mijn vriend had gemaakt. Eerst wilde ik dat eigenlijk niet want ik vond het te moeilijk om alles met hem te bespreken. Nu heb ik daar toch wel spijt van. Ik wou dat ik hem toch betrokken had bij het maken van de tekening."

Het Woord & Beeldverhaal van Lisa

WAT IS EEN WOORD & BEELDVERHAAL?

1

Wat is het Woord & Beeldverhaal?

Het Woord & Beeldverhaal is een persoonlijk verhaal, bestaande uit begrijpelijke tekst en duidelijke beelden. Het is een hulpmiddel om beeldend te communiceren met jongeren in de forensische zorg, zodat jongeren de kans krijgen om hun eigen verhaal te vertellen.

2

Waarom een Woord & Beeldverhaal?

Het Woord & Beeldverhaal kan helpen bij het stoppen met criminaliteit en het opbouwen van een succesvolle toekomst. Doordat de jongere zijn verhaal kan vertellen, kan hij grip krijgen op zijn verleden en met een nieuwe blik naar de toekomst kijken.

3

Voor wie is het Woord & Beeldverhaal?

Het Woord & Beeldverhaal is ontwikkeld voor jongeren in de forensische zorg, met name voor jongeren met een licht verstandelijke beperking. Het kan ook gebruikt worden voor andere jongeren, zoals jongeren die functioneren op gemiddeld niveau of taalzwakke jongeren.

4

Met wie maak je het Woord & Beeldverhaal?

Je maakt het Woord & Beeldverhaal altijd samen met de jongere. Leden uit het netwerk kunnen meehelpen als de jongere dat wil. De jongere kan het Woord & Beeldverhaal ook laten zien aan mensen die belangrijk voor hem zijn. Als het netwerk het verhaal van de jongere kent, kunnen zij hem beter ondersteunen bij het stoppen met criminaliteit.

5

Wat staat er in het Woord & Beeldverhaal?

Het Woord & Beeldverhaal vertelt wanneer het nog goed ging, wat er is gebeurd, wat de jongere wil in de toekomst en wat er nodig is om de doelen van de jongere te bereiken.

6

Hoe maak je het Woord & Beeldverhaal?

1. Motiveer de jongere om mee te werken
2. Breng samen het netwerk in kaart
3. Verzamel zoveel mogelijk informatie
4. Kom samen met de jongere en het netwerk tot overeenstemming
5. Share! Deel het Woord & Beeldverhaal

1. Wat is een Woord & Beeldverhaal?

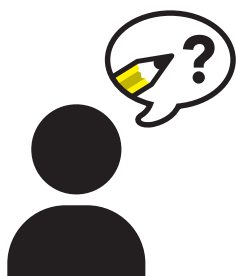
Waar komt het vandaan?

Woord & Beeldverhaal is een hulpmiddel binnen de oplossingsgerichte benaderingswijze Signs of Success². Het is ontwikkeld voor jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) die een delict hebben gepleegd. De werkwijze komt oorspronkelijk uit de jeugdbescherming, waar het binnen de benadering Signs of Safety wordt gebruikt³. Binnen de jeugdbescherming wordt Woord & Beeldverhaal gebruikt door volwassenen om moeilijke gebeurtenissen aan kinderen uit te leggen. Binnen de forensische zorg ligt dat wat anders.

Woord & Beeldverhaal in de forensische zorg

In deze handreiking bespreken we Woord & Beeldverhaal in de forensische zorg voor jongeren met een LVB. Na het plegen van een delict kan het voor deze jongeren moeilijk zijn om hun leven weer op orde te krijgen. Woord & Beeldverhaal is een hulpmiddel dat een jongere kan ondersteunen om grip te krijgen op de nare gebeurtenissen uit zijn verleden, een nieuwe start te maken en zijn toekomstig succes in zicht te houden. Woord & Beeldverhaal kan daarnaast bijdragen aan betrokkenheid van het netwerk.

Wat is het precies?

Het woord & Beeldverhaal is een persoonlijk verhaal, bestaande uit begrijpelijke tekst en duidelijke beelden. Het is een hulpmiddel om beeldend te communiceren met jongeren in de forensische zorg. Het Woord & Beeldverhaal wordt gebruikt om grip te krijgen op moeilijke gebeurtenissen en ze open op tafel te leggen. Het verhaal vertelt in de beelden en woorden van de jongere wanneer het nog goed ging, wat er is gebeurd (binnen de forensische zorg: het delict dat is gepleegd), wat de jongere wil in de toekomst en wie of wat er voor nodig is om de doelen van de jongere te bereiken. Door het nadenken over woorden en het maken van beelden krijgt de jongere zicht op wat er gebeurd is en de kans om zijn verhaal te vertellen.

Het Woord & Beeldverhaal wordt door de jongere gemaakt samen met de professional en belangrijke mensen uit het netwerk van de jongere. Dit gebeurt in een heen- en weerproces, waarbij over en weer overlegd wordt. Zo ontstaat er een gedeeld verhaal van de jongere en het netwerk. Vaak wordt het Woord & Beeldverhaal gedeeld met betrokkenen: de familie, het sociale en professionele netwerk en andere belangrijke personen. Door het maken en het delen van het verhaal van de jongere zelf ontstaat ruimte voor verwerking, openheid en een gezamenlijk vertrekpunt voor het maken van een plan voor de toekomst.

Van wie is het?

Het Woord & Beeldverhaal is het bezit van de jongere. Het is dus niet het verhaal van de professional, politie, justitie of wie dan ook. De jongere kan er op deze manier steeds weer naar terug kijken en hij kan zelf beslissen wat er met zijn verhaal gebeurt. Er staat veel persoonlijke informatie in en het is aan de jongere hoe en met wie hij zijn Woord & Beeldverhaal wil delen.

² In dit project worden de positieve ervaringen met de implementatie van *Signs of Safety* in de jeugdbescherming vertaald naar het veld van de jeugdreclassering. Dit project heet Signs of Success, omdat het hebben van 'succes' (in werk, relaties, participatie, niet recidiveren, duurzame gedragsverandering) het uiteindelijke doel van de jeugdreclassering is.

³ Turnell, A., & Essex, S. (2013). Als er 'niets aan de hand' is. Houten, Bohn Stafleu van Loghum.

"Het gaat over mij, ik heb het verteld. Een ander verslag gaat ook over mij, maar dat zijn niet mijn eigen woorden. Die informatie klopt niet en vertrouw ik ook niet."

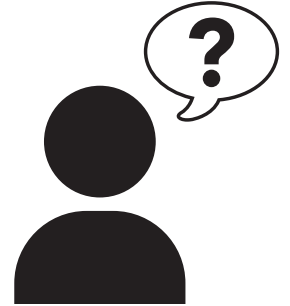
Waarom een Woord & Beeldverhaal?

Waarom zou je een Woord & Beeldverhaal met een jongere maken? Woord & Beeldverhaal kan een jongere helpen op zijn weg naar het stoppen met criminaliteit en het opbouwen van een succesvolle toekomst. De jongere krijgt de kans om zijn verhaal op een begrijpelijke manier op papier te zetten.

Werken aan een Woord & Beeldverhaal helpt hem om grip te krijgen op zijn verleden. Vaak hebben jongeren hun verleden nog niet verwerkt en vormt dat een blokkade om aan de toekomst te werken. Woord & Beeldverhaal helpt de jongere om zijn verleden te overzien, met een nieuwe blik naar de toekomst te kijken (te reframen). Zo'n 'heel' verhaal heeft positieve invloed op de identiteitsverandering van de jongere en kan hem helpen zichzelf niet meer als 'een crimineel' te zien, maar weer zicht te krijgen op zijn krachten, wensen en dromen. Wat een probleemverhaal was, kan omgebogen worden naar een succesverhaal.

Maar het Woord & Beeldverhaal doet meer. We hebben gemerkt dat het werken aan een Woord & Beeldverhaal de samenwerkingsrelatie tussen jongere en professional kan verbeteren. De professional leert de jongere kennen en krijgt inzicht in zijn beleving, los van wat anderen (zoals de politie of een behandelaar) over de jongere hebben geschreven en gezegd. De jongere zal zich hierdoor gehoord en erkend voelen, wat een vertrekpunt voor verandering is.

Daarnaast geeft Woord & Beeldverhaal de jongere en de mensen om hem heen de kans om begrijpelijk met elkaar te communiceren door middel van beelden. Geen lang verslag over de jongere, maar een duidelijk visueel verhaal in de beelden en woorden van de jongere zelf. De beelden zijn aansprekend en vertellen helder en effectief het verhaal van de jongere dat daarmee voor iedereen begrijpelijk is. Ook helpt het Woord & Beeldverhaal de jongere en de belangrijke mensen om hem heen om focus te houden op de doelen die hij wil bereiken, ook als het tegen zit. Het Woord & Beeldverhaal versterkt de hoop tijdens de vaak moeilijke en wisselvallige weg naar een succesvolle toekomst

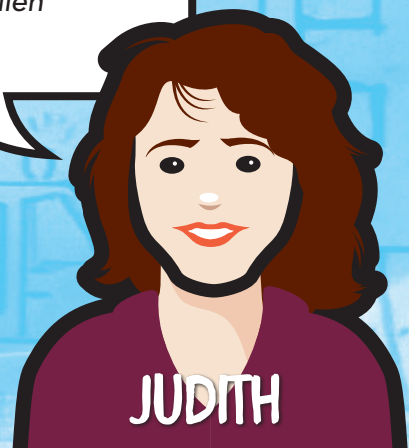
Positieve effecten op een rijtje

Uit de praktijk blijkt dat het Woord & Beeldverhaal bijdraagt aan:

1. Verwerking van het verleden
2. De vorming van een nieuwe, positieve identiteit
3. Het opbouwen van een goede werkrelatie met de jongere
4. Zicht op de beleving van de jongere
5. Openheid over het delict en het verleden
6. Op koers blijven in de richting van een succesvolle toekomst

"Het Woord & Beeldverhaal zorgde ervoor dat we op één lijn kwamen. Ik hoefde niks uit te leggen. Het verhaal vertelde zichzelf. Het verhaal geeft scherpte aan het doel waar we met z'n allen naar toe willen werken, wat de jongere zelf wil."

JUDITH

2. Voor wie?

Het Woord & Beeldverhaal is ontwikkeld voor jongeren in de forensische zorg, met name voor jongeren met een licht verstandelijke beperking. Het kan ook gebruikt worden voor andere jongeren, zoals jongeren die functioneren op gemiddeld niveau of taalzwakke jongeren.

Hoe weet je of het bij een jongere past?

Er zijn een aantal vragen die je jezelf vooraf kunt stellen om erachter te komen of het Woord & Beeldverhaal geschikt is voor een jongere.

- **Is het werken met beelden een goede aanvulling voor deze jongere?**

In de hulpverlening voor jongeren met een LVB is taal nog steeds een struikelblok. Niet alle jongeren zijn makkelijke praters en daardoor begrijpen we elkaar soms niet goed. Werken met beelden is dan een welkome aanvulling.

- **Zie je bij de jongere motivatie om een nieuwe start te maken?**

Het Woord & Beeldverhaal is een hulpmiddel dat de jongere kan helpen om een nieuwe start te maken na het plegen van een delict. Het is daarom belangrijk dat het je lukt om de motivatie van de jongere -om een nieuwe start te maken- aan te wakkeren. Het Woord & Beeldverhaal heeft geen positief effect op jongeren die 'volharders'⁴ genoemd worden. Dit zijn jongeren die zich nog niet bezighouden met het stoppen met criminaliteit. Deze jongeren vinden dat een criminele levensstijl geen problemen met zich meebrengt. Het Woord & Beeldverhaal heeft als doel om het gedrag van de jongere te veranderen en zijn prosociale doelen te behalen. Dus ga je eerst ontdekken of de jongere enige motivatie heeft om te stoppen met de criminele levensstijl.

- **Lukt het om de jongere te motiveren om mee te werken?**

Het Woord & Beeldverhaal is een verhaal van de jongere zelf. Zonder de medewerking van de jongere is het niet mogelijk om een Woord & Beeldverhaal te maken. Als er geen motivatie is om mee te werken, heeft het ook geen zin om te beginnen aan een Woord & Beeldverhaal. Als het niet lukt om de jongere gemotiveerd te krijgen, staan hieronder enkele tips voor het motiveren van jongeren.

- **Heb ik een goede werkrelatie met deze jongere?**

Voorwaarde voor het beginnen met een Woord & Beeldverhaal is dat je een zekere werkrelatie met de jongere hebt opgebouwd. De jongere moet jou kunnen vertrouwen. En jij moet het proces met de jongere aan willen gaan. De werkrelatie hoeft niet perfect te zijn: ervaring leert dat door te werken aan het Woord & Beeldverhaal de band tussen de professional en de jongere versterkt wordt. Het is echter belangrijk om in gedachten te houden dat het doel van het Woord & Beeldverhaal niet de werkrelatie is, maar een middel om de jongere te helpen.

Motivatie

Motivatie is essentieel voor het maken van een Woord & Beeldverhaal. Motivatie kan ontstaan en versterkt worden als je een goede werkrelatie met de jongere opbouwt. Het is belangrijk dat een jongere jou kan vertrouwen. Hieronder geven we een paar ideeën wat je als jeugdzorgwerker kunt doen om de motivatie van de jongere op te wekken en te behouden.

- Jouw oprechte nieuwsgierigheid is het vertrekpunt. Vertel de jongere dat je benieuwd bent naar zijn verhaal, dat je graag van hem wil horen en wil weten wat belangrijk is in zijn leven.
- Vertel aan de jongere dat Woord & Beeldverhaal hem kan helpen om zijn leven op een rijtje te krijgen. Vertel dat je weet dat het maken van een Woord & Beeldverhaal veel jongeren geholpen heeft om beter te begrijpen wat er in hun leven is gebeurd en dat het ze helpt om daar met belangrijke mensen om hen heen over te praten.
- Bedenk met de jongere welke winst er voor hem te behalen is bij het maken van een Woord & Beeldverhaal. De jongere moet weten wat de waarde is voor hem (What's in it for me?). Hij moet het idee hebben dat hij er wat aan heeft.
- Laat voorbeelden zien. Maak daarbij vooral ook concreet wat het andere jongeren eerder heeft opgeleverd. Je kunt de voorbeelden gebruiken die in deze handreiking zijn bijgevoegd.
- Zorg dat je betrouwbaar bent voor de jongere. Heel basaal begint dat bij het nakomen van afspraken en het zorgen dat je niet te laat komt. Voor jongeren met een LVB is dit heel belangrijk.⁵

Ik dacht: misschien gaat het me wel verder helpen. Ik kan kijken wat ik gedaan heb en ik kan kijken wat ik wil als ik hiermee klaar ben...

⁴ Weijers & Van Drie (2012). Stoppen of volharden? Duivendrecht: SWP.

⁵ Samenvatting symposium 'Versterken voor begeleiding jongeren met een LVB' (2015)

Wat vraagt het van mij als professional?

Het Woord & Beeldverhaal moet geschikt zijn voor de jongere, maar ook voor jou als professional. De werkwijze vraagt namelijk ook dingen van jou. Enkele vaardigheden die nodig zijn:

- **Geloven in het succes van de jongere**

Als jij niet gelooft dat het de jongere gaat lukken om te stoppen met criminaliteit is het de vraag of jij hem kan ondersteunen door middel van een Woord & Beeldverhaal. Sterker nog: is het misschien überhaupt de vraag of jij de jongere goed kunt ondersteunen. De factor 'hoop' van de mensen om de jongere heen is immers een hele belangrijke factor in het realiseren van succes.

- **Luisteren**

Uit ervaring blijkt dat luisteren ontzettend belangrijk is. Goed luisteren naar het verhaal van de jongere en zijn netwerk. Geen aannames maken, maar goed doorvragen en luisteren.

- **Verbinden**

Als jeugdzorgwerker heb je de vaardigheid nodig om jouw werk met de jongere steeds te verbinden met de belangrijke mensen in zijn netwerk. Het is namelijk ontzettend belangrijk dat het netwerk van de jongere continu betrokken wordt in het proces. Immers: jij bent een passant in het leven van de jongere; familie en vrienden zijn de mensen die blijven en de mensen waar de jongere het uiteindelijk van zal moeten hebben.

- **Goede gesprekstechniek**

De juiste vragen stellen, dat is belangrijk. Daar heb je een goede gesprekstechniek voor nodig. In deze handreiking vind je meerdere voorbeelden van vragen die je zou kunnen stellen bij het maken van een Woord & Beeldverhaal.

- **Een beetje creativiteit**

Om een Woord & Beeldverhaal te maken heb je een beetje creativiteit nodig, maar je hoeft zeker geen Rembrandt te zijn. Je hoeft namelijk niet goed te kunnen tekenen. Uiteindelijk gaat het om de zeggingskracht van het Woord & Beeldverhaal en daar is geen goed tekenwerk voor nodig, maar wel een beetje creativiteit. Belangrijk is dat je durft te experimenteren en dat je een Woord & Beeldverhaal maakt dat bij de jongere past.

Is het niet te kinderachtig?!

Uit ervaring blijkt dat veel professionals denken dat het Woord & Beeldverhaal te kinderachtig is voor jongeren met een LVB binnen de forensische zorg. Niet zo'n gekke gedachte als je denkt aan grote stoere jongens die met kleurpotloden aan de gang zijn, maar dat hoeft ook helemaal niet bij het Woord & Beeldverhaal. Het Woord & Beeldverhaal hoeft absoluut niet kinderachtig te zijn. Het is belangrijk dat jij als professional bij de jongere aansluit en dat je het Woord & Beeldverhaal passend maakt voor de jongere. Hoe leg je het aan de jongere uit? Hoe motiveer je de jongere? Hier moet je van tevoren goed over nadenken. Om de jongere te motiveren kun je hem voorbeelden laten zien van andere verhalen. Als een jongere niet wil tekenen, kijk dan naar andere vormen en wees creatief.

"Eerst dacht ik dat het te kinderachtig was, maar uit nieuwsgierigheid ben ik toch aan de slag gegaan. Het was helemaal niet zo kinderachtig als ik gedacht had."

3. Met wie?

Het Woord & Beeldverhaal is niet alleen een proces met de jongere. Het is heel belangrijk om het netwerk van de jongere te betrekken. De steun en invloed van de mensen uit het sociale netwerk van de jongere is een cruciale factor in het veranderingsproces van de jongere. Jouw taak is om krachtige en positieve aspecten in het leven van de jongere zoveel mogelijk te versterken. De rol van het netwerk bij het Woord & Beeldverhaal is daarom groot. Jij bent immers een voorbijganger in het leven van de jongere en als jouw hulpverlening stopt, is het netwerk er nog steeds. Jouw betrokkenheid duurt zo lang als nodig en zo kort als mogelijk. Daarom stel je alles in werking om de kracht van het netwerk in stand te houden en te versterken, zodat zij het kunnen overnemen als jij de jongere straks niet meer ziet.

Hoe kun je het netwerk betrekken?

Belangrijke mensen in het leven van de jongere kunnen op twee manieren betrokken worden bij het verhaal:

1. Bij het maken van het verhaal.

Deze mensen gaan samen met de jongere en de jeugdzorgwerker aan de slag met het Woord & Beeldverhaal. Op deze manier hebben zij, in samenspraak met de jongere, ook invloed op de inhoud van het verhaal.

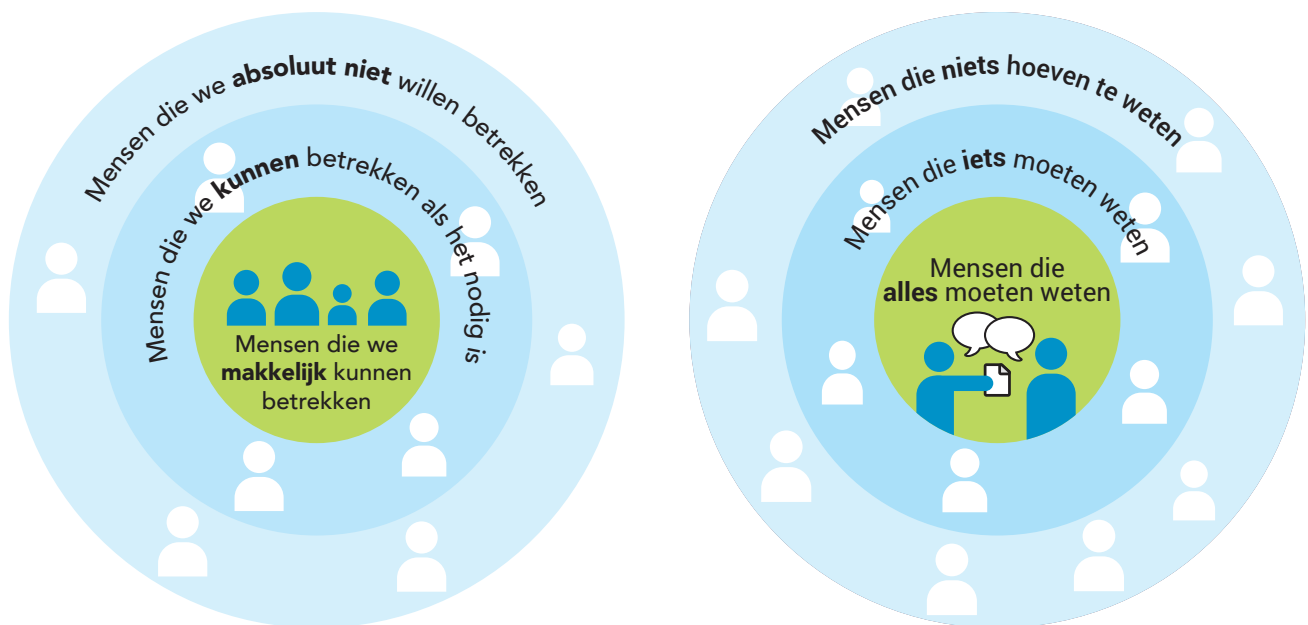
2. Bij het delen van het verhaal.

Met deze mensen wordt het Woord & Beeldverhaal gedeeld als het verhaal af is. Op deze manier leren zij meer over de jongere, zijn verhaal en zijn doelen voor de toekomst.

Wie wil de jongere betrekken?

Denk samen met de jongere na over wie jullie willen betrekken bij het Woord & Beeldverhaal. Om dit wat makkelijker te maken kun je de netwerkcirkels gebruiken (zie figuur 1). Met behulp van de cirkels denk je met de jongere na over vragen als:

- Wie zijn de mensen die jou gesteund hebben tijdens de beste en de slechtste momenten in je leven?
- Wat was de belangrijkste dag in je leven en met wie was je toen?
- Wie was je favoriete persoon toen je klein was?
- Wie zou je bellen als er iets ergs gebeurt?
- Welke contacten heb je in je telefoon? Wie zou je nu bellen om samen iets te doen?
- Wie is op dit moment het allerbelangrijkst voor je?

Figuur 1. Netwerkcirkels

"Ik wilde er eerst niet mee beginnen omdat ik dacht dat het te veel tijd zou kosten, maar ik ben heel blij dat ik het toch gedaan heb. Het is echt leuk! En als je eenmaal door hebt hoe het werkt, kost het niet zoveel tijd. Het levert uiteindelijk juist veel tijd op."

Jeugdzorgwerker Johanna

Netwerk?

Bij 'mensen uit het netwerk' kun je heel breed denken: ouders, broers, zussen, familieleden, vrienden, mensen uit de buurt, leraren, sporttrainers, coaches, hulpverleners, wijkagenten, medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming, rechter, advocaat enz.. Het is de keuze van de jongere wie er betrokken wordt bij het Woord & Beeldverhaal. Het Woord & Beeldverhaal is immers van de jongere zelf. Jij kunt als professional bijdragen aan het proces van het in kaart brengen van het netwerk door vragen te stellen, dóór te vragen en nieuwsgierig te zijn.

Hoe kan het netwerk helpen?

Het Woord & Beeldverhaal zorgt voor openheid over de situatie van de jongere. Het netwerk dat betrokken wordt bij het verhaal heeft meer kennis over de situatie van de jongere. Dit kan leiden tot meer begrip. Als er openheid is over het delict dat gepleegd is, de zorgen die daaromheen bestaan en de stappen die de jongeren en de mensen om hem heen gaan zetten om de doelen van de jongere te behalen, kan ondersteuning doeltreffender en meer op maat worden vormgegeven.

"Het lijkt me goed voor rechters als een jongere het Woord & Beeldverhaal op zitting zou laten zien. Een rechter ziet dan wat het allemaal doet met de jongere en wat de belevingswereld van de jongere is. Het geeft hen een andere bril."

Parketsecretaris

"Ik ben meer gaan inzien dat ouders zoveel te vertellen hebben, zoveel info kunnen geven. In ons denkwerk gaan we info verzamelen van de Raad voor de Kinderbescherming etc., maar je kunt beter in gesprek gaan met ouders."

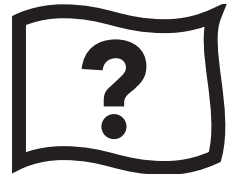
Jeugdzorgwerker Judith

"De vriend van Lisa weet nu pas echt hoe zij het heeft beleefd. Hij heeft het zo vaak met haar over haar situatie gehad, maar uiteindelijk heeft hij er niet uitgekregen hoe ze het echt beleefd heeft. Voor haar vriend werd dat nu duidelijk."

4. Wat staat erin?

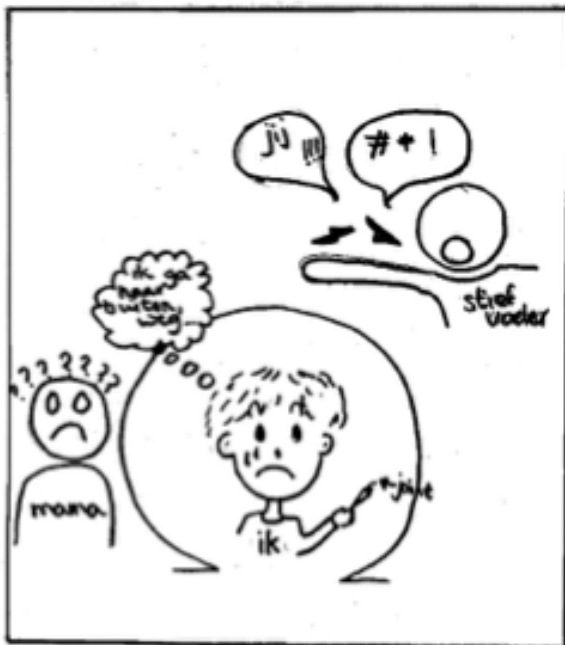
Het Woord & Beeldverhaal bestaat uit twee hoofdbestanddelen: woorden en beelden. Beide ingrediënten worden hier besproken.

Woorden

Het Woord & Beeldverhaal wordt altijd verteld in de woorden van de jongere en het netwerk. Je gebruikt korte zinnen, simpele taal en benamingen die bekend zijn voor de jongere en het netwerk. Het kiezen van de woorden is een nauwkeurig werk en gebeurt in een heen- en weerproces met de jongere en het netwerk.

1. De woorden zijn **bondig** en je vertelt alleen de belangrijkste dingen. Je vervalt niet in langdradige uitleg of opsommingen. Dat vraagt dat je steeds heel goed bedenkt: wat is het meest belangrijke?
2. Je bent **eerlijk** en laat belangrijke nare dingen niet onbenoemd.
3. Je bent **concreet**. Alles in het Woord & Beeldverhaal is duidelijk en niet abstract.
4. Je bent **feitelijk**. Uit de tekst spreken geen oordelen en geen veroordeling.
5. Je bent **toekomstgericht**. Een Woord & Beeldverhaal is hoopvol en wijst de weg naar succes, naar een goede toekomst voor de jongere.
6. Je gebruikt de **taal van de jongere zélf**. Welk woord geven de jongere en zijn ouders zélf aan iets, bijvoorbeeld de drugsverslaving van moeder? Dat is het woord dat je gebruikt. En dat zal zelden jargon zijn.

*"Thuis gaat het niet goed.
Ik ben ongeveer 10 jaar
als ik ga blowen. Ik blow om
te vergeten! Mijn stiefvader is
boos op mij en slaat me.
Mijn moeder weet van niks.
Ik moet zwijgen."*

Beelden

De beelden, of de tekeningen, zijn een integraal onderdeel van het Woord & Beeldverhaal. Het helpt om het verhaal te illustreren en de tekst levendig te maken. Bij voorkeur tekent de jongere zelf de beelden, maar ook iemand uit het netwerk of jijzelf kan dit doen. Belangrijk is dat de jongere weet dat het geen kunstwerk hoeft te worden. Voor jongeren is het belangrijk dat het uiteindelijke Woord & Beeldverhaal er in hun ogen goed uit ziet. Hun eigen standaard is daarbij leidend, niet die van jou.

De beelden van het Woord & Beeldverhaal:

1. Sluiten aan bij de jongere.
2. Hebben betekenis voor de jongere.
3. Zijn duidelijk te begrijpen voor de jongere en de mensen om hem heen.
4. Zijn bij voorkeur getekend, maar als de jongeren niet wil tekenen, ga je op zoek naar een andere oplossing.

Voorbeeld uit de praktijk

Nick zegt: "Ik kan niet tekenen." Jeugdzorgwerker Jos zegt: "Dat hoeft ook helemaal niet. We werken er met elkaar aan." Uiteindelijk maakt Nick zelf een tekening van zijn droom voor de toekomst en maakt moeder de tekening van de stappen die Nick samen met de mensen om hem heen gaat zetten. Jos heeft de overige tekeningen gemaakt en steeds aan Nick gevraagd: "Klopt dit zo? Zag het er zo uit?"

Wat als tekenen moeilijk is?

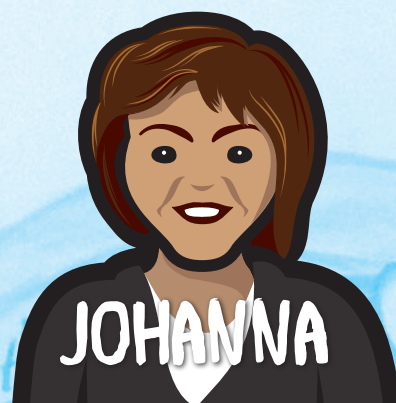
Denk je dat je niet goed genoeg kunt tekenen? Wees niet bang! Het Woord & Beeldverhaal gaat niet om de tekeningen. Het hele proces is veel belangrijker dan het uiteindelijke resultaat. Toch is het fijn als je zelf wat zekerder bent over je tekenkunsten. Online zijn er genoeg sites te vinden die jou kunnen helpen, zoals De Betekenaar. Naast dat voor jouzelf tekenen een drempel kan zijn is ook voor sommige jongeren het zelf tekenen niet de beste manier om met beelden te werken. Wat doe je dan? Hieronder geven we wat tips, maar...

Tips als tekenen moeilijk is:

- Vraag de jongere om afbeeldingen te zoeken op internet of in tijdschriften.
- Vraag de jongeren om een online tekenprogramma te gebruiken, zoals toondoo.com of pixton.com.
- Vraag de jongere eerst te tekenen op zijn manier en neem die tekeningen vervolgens als uitgangspunt om het Woord & Beeldverhaal te verduidelijken en/of te verfriaaien.
- Vraag de jongere om foto's of filmpjes te maken.

"Als een jongere niet wil tekenen, moet je creatief zijn. Dan moet je een andere manier zien te bedenken hoe je het vormgeeft, maar het moet wel op maat zijn. Het moet bij de jongere passen en niet te kinderachtig zijn."

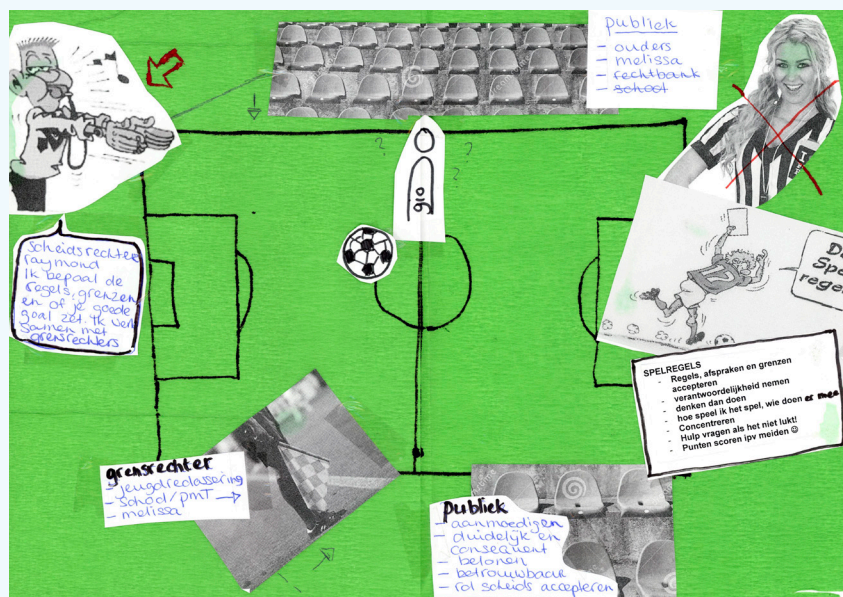

4. Wat staat erin?

GENAIRO

Voorbeeld uit de praktijk

Jeugdzorgwerker Judith maakt het Woord & Beeldverhaal samen met Genairo (17 jaar). Genairo wil graag meewerken, maar hij wil niet tekenen. Judith vraagt hem daarom of hij op internet plaatjes wil zoeken. Genairo is helemaal gek van voetbal en zoekt daarom allerlei voetbalplaatjes. Eén van de plaatjes in zijn Woord & Beeldverhaal krijgt de vorm van een voetbalveld en de plaatjes die hij gevonden heeft, worden in het verhaal geplakt.

Structuur

Elk Woord & Beeldverhaal is anders. Het is elke keer een zoektocht, samen met de jongere, hoe een verhaal opgebouwd wordt. Een aantal onderdelen zijn essentieel voor het succes van een Woord & Beeldverhaal. Het is goed om deze onderdelen altijd op te nemen in het verhaal:

1. Positieve start

Het Woord & Beeldverhaal begint altijd met een positief startplaatje. Je kunt hierbij denken aan de situatie van de jongere voordat de problemen begonnen of aan de dromen of wensen die de jongere had voordat hij in de problemen kwam. We raden je af om met een ingrijpende gebeurtenis of groot probleem te beginnen. De negatieve gebeurtenissen worden afgewisseld met positieve gebeurtenissen om voor een balans in het verhaal te zorgen.

Je kunt de jongere verschillende vragen stellen voor dit plaatje:

- Wanneer was het laatste moment dat het nog leuk was?
- Wat was het mooiste moment in je leven?
- Wat vind je leuk om te doen?
- Wanneer was je echt gelukkig?

Ik heet Jack en ik woon met mijn twee zussen, stiefvader en moeder in Breda. Ik word blij van mijn familie, de zomer en op vakantie gaan.

2. Wat is er gebeurd?

Vervolgens laat het Woord & Beeldverhaal zien welke problemen zijn ontstaan. In één of in verschillende plaatjes kan worden uitgelegd wat er met de jongere is gebeurd en wat er mis is gegaan in zijn leven. Het delict wordt hier altijd besproken. Het kan ook zijn dat deze plaatjes laten zien wat het ergste is wat er kan gebeuren als er niets verandert. Dus waar iedereen eigenlijk bang voor is. Je streeft ernaar om hier perspectieven van meerdere mensen in te verwerken. Blijf hier niet teveel stilstaan bij de emoties en blijf vooral feitelijk.

3. Wat gaan we er aan doen?

In dit deel van het Woord & Beeldverhaal kun je laten zien wat er gaat gebeuren om de situatie te verbeteren. Hier kun je ook uitleggen wat iedereen gaat doen. Dit deel geeft de stappen weer die de jongere gaat zetten en wie hem daarbij gaan helpen.

4. Succesdoel

Het Woord & Beeldverhaal wordt altijd afgesloten met een positief toekomstbeeld, het succesdoel van de jongere. Dit kan bijvoorbeeld zijn dat de jongere en het netwerk hard aan het werk zijn aan een succesvolle toekomst voor de jongere. Of het laat de wensen of dromen van de jongere zien. Dit deel laat zien wat het succesdoel van de jongere is: wat wil hij bereiken in de toekomst.

LET OP!

Het Woord & Beeldverhaal kan krachtig zijn, dus het is belangrijk om het hulpmiddel op een goede manier te gebruiken. Werken aan Woord & Beeldverhaal kan emoties bij de jongere loswoelen die lang niet aan de oppervlakte zijn gekomen. Wees daar voorzichtig mee en bespreek met collega's en/of een gedragswetenschapper hoe je de jongere daarbij het beste kunt ondersteunen.

HOE MAAK JE EEN WOORD & BEELDVERHAAL?

1

Leg het proces uit aan de jongere

Voordat het proces van het Woord & Beeldverhaal begint, bespreek je met de jongere wat het Woord & Beeldverhaal is en waarom je er een wilt maken. Je bespreekt wat er verwacht wordt en wie betrokken wordt bij het maken van het verhaal en het delen van het verhaal.

2

Breng samen het netwerk in kaart

Bedenk samen met de jongere wie jullie willen betrekken. Bij 'netwerk' kun je heel breed denken: ouders, broers, zussen, familieleden, vrienden, mensen uit de buurt, leraren, sporttrainers etc.. Het is altijd de keuze van de jongere wie er betrokken wordt bij het Woord & Beeldverhaal.

3

Verzamel zoveel mogelijk informatie

Informatie over de jongere en zijn situatie verzamel je bij verschillende bronnen, zoals bij de jongere, moeder, vader, broer, politie etc.. Breng de grootste zorgen van de jongere in kaart. Bespreek uitvoerig met de jongere hoe succes in de toekomst er voor hem uit ziet. Het stellen van de Wondervraag kan je hierbij helpen.

4

Kom samen tot overeenstemming

De jongere en alle participerende volwassenen moeten het eens zijn met de definitieve versie van het Woord & Beeldverhaal. Lukt dat niet, neem dan de verschillende meningen op in het verhaal. Uiteindelijk wil je wel dat de jongere tevreden is. Het is immers zijn verhaal.

5

Share! Deel het Woord & Beeldverhaal

De jongere kan er voor kiezen om het Woord & Beeldverhaal met belangrijke personen in het netwerk te delen. Het kan bijvoorbeeld gedeeld worden met familieleden en vrienden of meegenomen worden naar de rechtbank.

5. Het proces: Hoe maak je een Woord & Beeld?

Je weet wat een Woord & Beeldverhaal is, voor en met wie het gemaakt wordt en wat erin staat. Nu gaan we in op het proces : Hoe maak je een Woord & Beeldverhaal? Welke stappen neem je met de jongere om tot een verhaal te komen dat hij echt beschouwt als zijn verhaal? Hoe pak je het aan?

Wanneer?

Het Woord & Beeldverhaal kan gemaakt worden in verschillende fases van het strafproces. Dit kan bijvoorbeeld als er een schorsing of veroordeling is uitgesproken, maar dit kan ook wanneer een jongere in detentie zit. In samenspraak met de jongere bedenk je op welk moment het passend is om een Woord & Beeldverhaal te maken. Naarmate je meer ervaring hebt, wordt dit steeds makkelijker te bepalen.

Stappen in het proces

We hebben gemerkt dat het helpt om je te houden aan een aantal vaste stappen. Hoe elke stap uitgewerkt wordt, is individueel verschillend maar in grote lijnen ziet het proces er als volgt uit.

1. Het proces uitleggen aan de jongere

Voordat het proces van een Woord & Beeldverhaal begint, bespreek je met de jongere wat een Woord & Beeldverhaal is en waarom je er een wil maken. Je bespreekt wat er verwacht wordt en wie betrokken wordt bij het maken van het verhaal en het delen van het verhaal en waarom je voorstelt om zo'n verhaal met de jongere te maken.

2. Het netwerk in kaart brengen

Als de jongere het proces snapt, en mee wil werken, bespreek je met de jongere wie er betrokken worden bij het Woord & Beeldverhaal. In hoofdstuk 3 (met wie?) staat hoe je dat kunt doen.

3. Informatie verzamelen

Als je weet met wie je een Woord & Beeldverhaal gaat maken, kun je informatie verzamelen over de jongere en zijn situatie. Je verzamelt informatie van verschillende bronnen, zoals de jongere, moeder, vader, broer, politie etc. Om het verzamelen van informatie makkelijker te maken, kun je verschillende hulpmiddelen gebruiken, zoals een tijdlijn. In Bijlage 1 vind je meer informatie over deze hulpmiddelen.

Formuleren grootste zorg

Een belangrijk onderdeel bij het verzamelen van informatie is het formuleren van de grootste zorg. Waar zijn we bang voor? Wat gebeurt er als er niets verandert? Goed geformuleerde grootste zorgen zijn concreet en persoonlijk.

Wondervraag

De wondervraag helpt je om duidelijk te krijgen wat de jongere wil met zijn leven en het helpt je om zijn succesdoelen te formuleren. De wondervraag laat de jongere buiten de kaders denken. Je vergaart hiermee veel concrete informatie over de wensen van de jongere. Als professional vraag je aan de jongere om in detail te beschrijven hoe zijn situatie eruit zou zien als er 's nachts een wonder gebeurt en alle problemen zijn opgelost. Zie Bijlage 3 voor meer informatie

4. Overeenstemming

De jongere en alle participerende volwassenen moeten het eens zijn met de definitieve versie van het Woord & Beeldverhaal, zodat iedereen tevreden is. In sommige gevallen zal niet iedereen het eens zijn, maar dan kun je ervoor kiezen om verschillende meningen in het verhaal op te nemen. Het kan bijvoorbeeld zijn dat de jongere (deels) ontkent dat hij het strafbare feit heeft gepleegd. Dit kan je oplossen door in het Woord & Beeldverhaal iets op te nemen als: "De rechter vond dat X schuldig was aan de inbraak. X bleef erbij dat hij het niet gedaan had." Verschillende meningen kunnen naast elkaar bestaan in een Woord & Beeldverhaal als je steeds duidelijk maakt wie precies wat vindt of zegt. Jouw rol als professional is om te zorgen dat de echt belangrijke dingen wél terug te vinden zijn en niet verzwegen worden.

Het proces uitleggen aan de jongere

Voordat het proces van een Woord & Beeldverhaal begint, bespreek je met de jongere wat een Woord & Beeldverhaal is en waarom je er een wil maken. Je bespreekt wat er verwacht wordt en wie betrokken wordt bij het maken van het verhaal en het delen van het verhaal.

LET OP!

Wat doe je als een jongere dingen vertelt over andere misdrijven die hij heeft gepleegd, maar waar jij nog niks van wist? Bijvoorbeeld dat hij nog een winkel beroofd heeft, terwijl hij daar niet voor veroordeeld is. Overleg dan met mensen uit je organisatie en volg het normale protocol.

Get in, create change, get out

Als professional ben je een voorbijganger in het leven van de jongere. Het is de bedoeling dat je als professional de jongere zo kort mogelijk begeleidt, zodat hij daarna met steun van de mensen om hem heen weer zelf het goede pad op kan gaan. Als professional ben je dus tijdelijk in het leven van de jongere. Daarentegen blijven familie en vrienden in het leven van de jongere als de hulpverlening wegvalt. Dat zijn dan ook de personen waarvan de jongere het uiteindelijk zal moeten hebben. Het is ontzettend belangrijk dat het netwerk van de jongere daarom betrokken is, zowel bij het maken als bij het delen van het Woord & Beeldverhaal.

Als professional kom je bij de jongere of in het gezin (get in). Je maakt een verandering in het netwerk om de jongere heen. Een steunend netwerk wordt gerealiseerd, zodat het netwerk in de toekomst samen met de jongere kan zorgen dat hij niet meer de fout in gaat (create change). Als de maatregel wordt afgesloten, neemt het netwerk de steunende rol over (get out).

Let op! Schrijf jezelf niet in het 'script'. Het doel van het Woord & Beeldverhaal is niet om als professional zelf meer te weten te komen over de jongere, maar juist om de jongere en zijn netwerk te helpen.

6. Een Woord & Beeldverhaal: En dan?

Je hebt het Woord & Beeldverhaal! Wat doe je dan? Ondanks dat het proces het meest belangrijke is, is het niet de bedoeling dat het Woord & Beeldverhaal na het proces bij de jongere in een la verdwijnt. Het is juist krachtig als het gebruikt wordt. De beste manier waarop je een Woord & Beeldverhaal kunt gebruiken, is door het te delen.

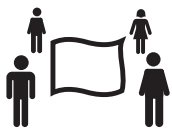
Waarom delen?

Waarom zou je het verhaal delen? Het is toch van de jongere zelf? Natuurlijk is het verhaal van de jongere zelf, maar dat wil niet zeggen dat niemand anders er iets van mag weten. De jongere heeft nu juist eindelijk de kans om zijn verhaal te vertellen. Uit ervaring blijkt dat het jongeren met een LVB binnen de strafrechtketen niet lukt om echt hun eigen verhaal te vertellen, terwijl ze dit wel graag zouden willen. Voor jongeren met een LVB is het lastig om zich verbaal te uiten en daarom hebben zij hulpmiddelen nodig. Eén daarvan is het Woord & Beeldverhaal. De achterliggende gedachte is dat hoe meer mensen het verhaal van de jongere weten, hoe meer mensen de jongere kunnen helpen. Bredere steun vanuit het netwerk leidt ertoe dat de kans op recidive afneemt.

Hoe?

Het delen kan op verschillende manieren gebeuren:

1. Delen van het verhaal tijdens een netwerkbijeenkomst over het Woord & Beeldverhaal
2. Delen met individuele leden uit het netwerk

Netwerkbijeenkomst

Je kunt er samen met de jongere voor kiezen om het Woord & Beeldverhaal in één keer te bespreken met het hele netwerk. Het doel van deze bespreking is dat het gehele netwerk betrokken wordt en dat iedereen van de situatie van de jongere af weet. Als je samen kiest voor een bespreking, is het belangrijk dat je die goed voorbereidt. Je wil er hoe dan ook voor zorgen dat de bespreking een positieve ervaring is voor de jongere. In Bijlage 4 worden een aantal dingen genoemd waar je op kunt letten bij de voorbereiding.

Delen met individuele leden

Uit ervaring blijkt dat niet alle jongeren hun Woord & Beeldverhaal aan het hele netwerk willen laten zien. Sommige mensen mogen het wel zien en anderen niet. Dat mag ook, want het is immers het verhaal van de jongere zelf. De jongere kiest dus ook met wie het verhaal gedeeld wordt. Het delen kan ook weer op verschillende manieren.

In de praktijk hebben we meegemaakt dat jongeren hun verhaal bijvoorbeeld zelf aan hun vriend of vriendin laten zien als zij samen zijn. Ze hebben dan rustig samen de tijd om alles door te spreken aan de hand van een tekening. Natuurlijk is het ook mogelijk om het Woord & Beeldverhaal te delen als er een professional aanwezig is, bijvoorbeeld als de jongere het verhaal aan de ouders wil laten zien. Daarnaast kan de professional de tekening aan iemand laten zien (met toestemming van de jongere), bijvoorbeeld aan de wijkagent, rechter of advocaat. Kijk goed wat bij de jongere aansluit en bespreek met elkaar wat de jongere wil.

Waar moet ik op letten?

Als het verhaal af is, is het belangrijkste dat de jongere zijn verhaal krijgt. Het is het verhaal van de jongere en het is dus ook zijn bezit. Alles wat er verder met het Woord & Beeldverhaal gebeurt, moet met toestemming van de jongere. Als je het verhaal bijvoorbeeld in het dossier op wil nemen, moet de jongere daar eerst toestemming voor geven.

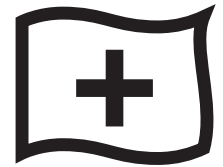
Waarom is dat zo belangrijk? Deze jongeren krijgen niet vaak de kans om hun eigen verhaal te vertellen. Het Woord & Beeldverhaal geeft hen die kans. Dat is bijzonder voor de jongere en daar mag je als professional geen misbruik van maken. Als de jongere zijn eigen verhaal in bezit heeft, kan de jongere er steeds weer naar terug kijken of het zelf aanpassen en zijn verhaal nog een keer teruglezen.

En dan?

Het Woord & Beeldverhaal blijft vervolgens een belangrijk aspect binnen het begeleidingstraject van de jongere. Het is iets wat steeds weer terugkomt. Vraag er af en toe eens naar terug: "Pak je Woord & Beeldverhaal er eens bij. Hoe ziet dit er nu uit? Denk je hier nog steeds zo over? Wat zou je willen veranderen aan het verhaal?" Zo blijft het Woord & Beeldverhaal leven en zal het meer betekenis krijgen voor de jongere. Probeer Woord & Beeld ook te verbinden met de komende stappen in de begeleiding van de jongere. Kijk hoe de begeleiding past in het bereiken van de geschetste toekomst.

7. Wat kan er nog meer?

Tijdens de pilot zijn er verschillende verhalen gemaakt met het Woord & Beeldverhaal, maar we denken dat er nog meer mogelijkheden zijn. Onderstaande ideeën hebben wij nog niet uitgeprobeerd, maar zijn ter inspiratie en kunnen overwogen worden.

Het Woord & Beeldverhaal gebruiken in het strafproces

Het Woord & Beeldverhaal kan gebruikt worden in het strafproces van de jongere. Tijdens de pilot hebben jeugdzorgwerkers verhalen getoond aan de rechter op de zitting, maar ook aan het Openbaar Ministerie (OM) tijdens een taakstrafgesprek. Op deze manier konden de rechter en het OM het verhaal van de jongeren horen en dit meenemen in hun overwegingen. Jongeren met een LVB vinden het immers vaak moeilijk om te vertellen. De rechter en het OM erbij betrekken is dus één optie, maar het is ook mogelijk het Woord & Beeldverhaal te tonen aan andere personen in de strafrechtketen.

Het slachtoffer betrekken

Bij het maken van een Woord & Beeldverhaal kun je overwegen om het slachtoffer te betrekken. Dit kan eveneens bij het maken van het verhaal als bij het lezen van het verhaal. Of het slachtoffer betrokken wordt, is afhankelijk van de situatie. Naarmate je meer bedreven bent met het maken van het Woord & Beeldverhaal, zal je ook meer mogelijkheden vinden om het slachtoffer te betrekken bij het Woord & Beeldverhaal.

Zo kan de jongere bijvoorbeeld het perspectief van het slachtoffer in het verhaal verwerken. De jongere kan in een plaatje laten zien dat hij beseft wat de impact van het delict op het slachtoffer is geweest. Let wel op dat het Woord & Beeldverhaal vervolgens weer een positieve richting opgaat. Het Woord & Beeldverhaal kan ook een stap zijn in herstelrecht. Bijvoorbeeld doordat de jongere het Woord & Beeldverhaal aan het slachtoffer laat zien.

Een succesplan

Binnen de benaderingswijze 'Signs of Succes' wordt gewerkt met een succesplan, een plan waarin de succesdoelen van de jongere beschreven worden. In het plan worden de zorgen voor iedereen helder, evenals wat nodig is om de doelen van de jongere te halen. Iedereen snapt precies wat is afgesproken en het plan voldoet aan de eisen van alle belanghebbenden. Het succesplan zou ook als Woord & Beeldverhaal gemaakt kunnen worden en hoeft dus geen verslag te zijn wat alleen maar woorden bevat.

Het Woord & Beeldverhaal en groepsdelicten

Het Woord & Beeldverhaal geeft de mogelijkheid om het individuele verhaal van de jongere boven tafel te krijgen bij groepsdelicten. Dat kan ertoe leiden dat de aanpak beter op de individuele jongere kan worden toegesneden.

"Het Woord & Beeldverhaal kan blijvend de bril van officieren en rechters veranderen. Op zichzelf staand is dit niet voldoende, maar het is een krachtige stimulans voor wie ervoor open wil staan."

BIJLAGE 1 Hulpmiddelen

Bij het Woord & Beeldverhaal kun je verschillende hulpmiddelen gebruiken. Deze hulpmiddelen zijn niet nieuw, maar binnen het Woord & Beeldverhaal kunnen deze hulpmiddelen richtinggevend zijn. Met het invullen van bijvoorbeeld de netwerkcirkels krijg je snel inzichtelijk met wie je het beste een Woord & Beeldverhaal kunt maken of delen. Door het maken van een Woord & Beeldverhaal kun je een stapje verder gaan met de informatie die je hebt gekregen aan de hand van hulpmiddelen.

Genogram

Een genogram is een visueel diagram waarin de gezinsrelaties en banden met de overige familieleden door middel van symbolen zijn weergegeven. De cliënt en zijn netwerk worden in kaart gebracht.

Maak samen met de jongere en mogelijk met andere leden uit het netwerk een genogram op een leeg vel papier. Vraag alle familierelaties uit, ook als de jongere of netwerkleiden zeggen dat er geen contact meer is. Bepaal met de jongere en de netwerkleiden ook wie er belangrijk zijn voor de jongere:

“Wie vinden het belangrijk dat het goed blijft gaan met de jongere?” Je kunt daarmee ook verder kijken dan familie, dus ook de vriendengroep, buurvrouw, vriendinnetje, mentor etc..⁶

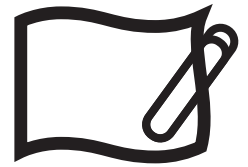
Symbolen Genogram

	man		scheiding		niet huwelijkse relatie
	vrouw		adoptiekind		tweeling
	huwelijk		pleegkind		miskraam
	kinderen		overlijden		abortus

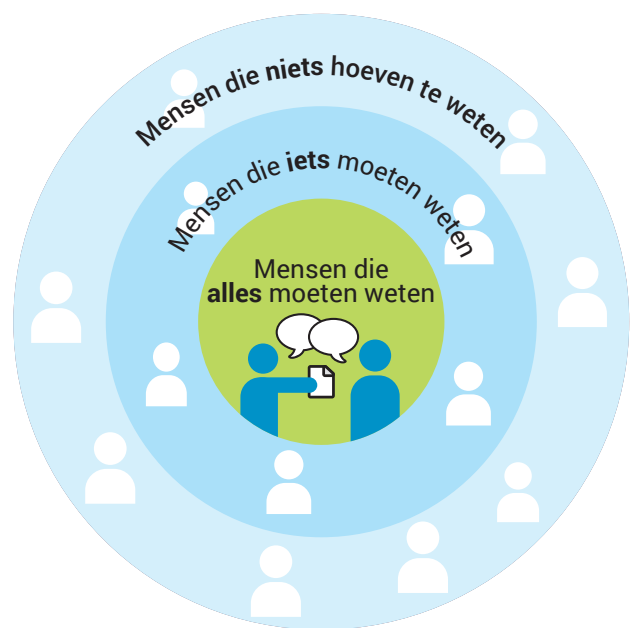
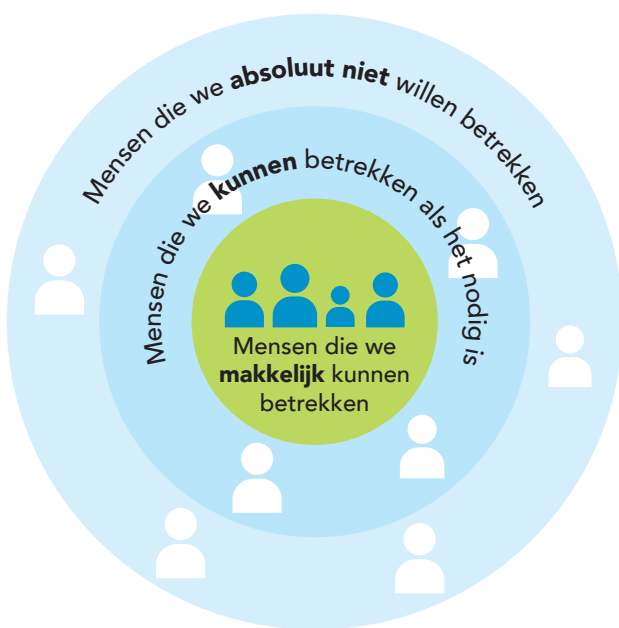
⁶ JR Praktijkgids, William Schrikker Groep

Netwerkcirkels⁷

Het betrekken van het netwerk is belangrijk om de doelen van de jongeren te realiseren. Om het netwerk in kaart te brengen kunnen de netwerkcirkels behulpzaam zijn. De cirkels kunnen de jongere stimuleren en helpen om na te denken over wie hij kan betrekken en wat de mensen om hem heen voor hem kunnen betekenen.

1. Vraag de jongere eerst om te brainstormen en alle mensen te noemen die hij kent: familie, vrienden, buren, kennissen, collega's, leraren, de voetbalcoach, de wijkagent etc. Gebruik bijvoorbeeld post-its: op elke post-it één persoon.
2. Gebruik de cirkels om met de jongere na te denken over de manier waarop deze mensen wel of niet zouden kunnen helpen. Teken hiervoor de cirkels bijvoorbeeld op een papier en plak de post-its met de jongere op de flap.
3. Stel verdiepende vragen (zie voorbeeldvragen).
4. Pas de cirkels aan de situatie aan. Gebruik de cirkels ook om jouw eigen aarzelingen over sommige mensen in het netwerk te bespreken (mensen waarvan jij als professional denkt dat ze behulpzaam kunnen zijn, mensen waarbij je vraagtekens zet).

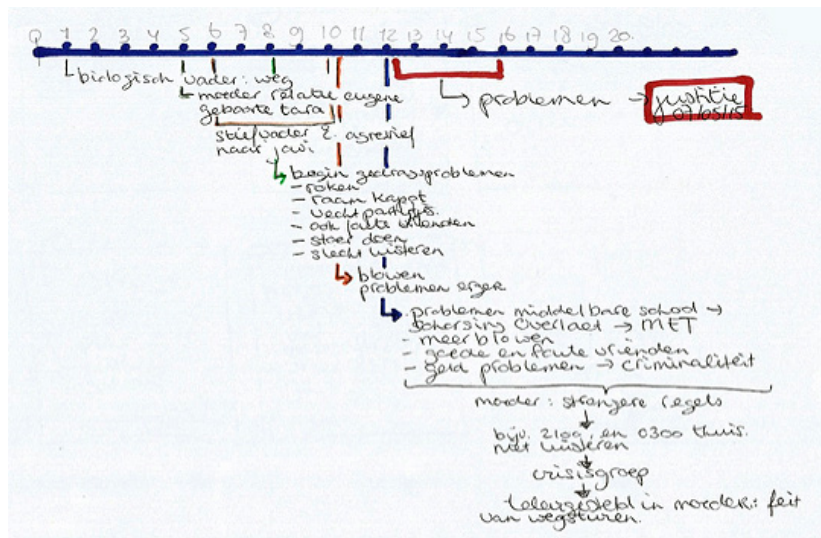
⁷Toelichting op Veiligheidskirkels, William Schrikker Groep

BIJLAGE 1 Hulpmiddelen

Tijdslijn

In een tijdslijn beschrijf je bondig en feitelijk welke belangrijke dingen er gebeurd zijn in het leven van een jongere. Je kunt in de tijdslijn ook opnemen welke hulp er geweest is en wat voor effect die hulp heeft gehad. Baseer het zoveel mogelijk op feiten.

Tijdslijn van Jack

Drie kolommen

Bij de drie kolommen vul je aan de hand van verzamelde informatie over de jongere drie kolommen in: Wat zijn de zorgen, wat gaat er goed en wat moet er gebeuren? Als de jongere een laag niveau heeft, kun je ervoor kiezen om de drie huizen te gebruiken, een vergelijkbaar hulpmiddel.

Je kunt de drie kolommen maken met de jongere, maar ook met de leden van het netwerk. Dit levert veel nuttige informatie op. Ga aan de hand van een leeg vel papier in gesprek met de jongere en bespreek de drie kolommen.

Wat zijn de zorgen?

Zorgelijk gedrag en gevolgen ervan

Beschrijf de zorgen in termen van gedrag, dus gedrag dat tot de maatregel of het delict heeft geleid. Benoem de impact ervan op de jongere en op de omgeving (familie, buurt, samenleving). Daadwerkelijke schade die door de jongere is veroorzaakt: fysiek, materieel, psychisch, emotioneel. Ook schade als gevolg van het juridische proces of zaken als extreme risico's die de jongere genomen heeft. Ook agressie en geweld waarvoor de jongere niet aangeklaagd is, en ander zorgelijk gedrag.

Dreigend gevaar voor de toekomst

Beschrijf, op basis van wat er is gebeurd, wat het ergste is dat kan gebeuren in de toekomst als er niets verandert. Beschrijf dit in een bondige stelling: De professional is bang dat als er niets gebeurt...

Wat maakt het moeilijk?

Complicerende factoren. Alles wat de situatie moeilijker maakt maar op zich niet het probleem is: jongere heeft een slechte band met zijn ouders, heeft een beperking, is dakloos etc.

Wat gaat er goed?

Sterke punten

Krachten in relatie tot het dreigend gevaar voor de toekomst. Ook hulpbronnen, zoals een goed steunend netwerk.

Bestaand succes

Bestaand succes in relatie tot het gevaar. Feitelijk de beantwoording van de uitzonderingsvraag: wanneer had het probleem er kunnen zijn maar was het er niet?

Wat moet er gebeuren?

Toekomstig succes

Doelen en dromen. Wat moet er gebeuren om te zorgen dat het dreigend gevaar voor de toekomst niet gerealiseerd wordt? Welke toekomst wil de jongere voor zichzelf in relatie tot het dreigend gevaar voor de toekomst?

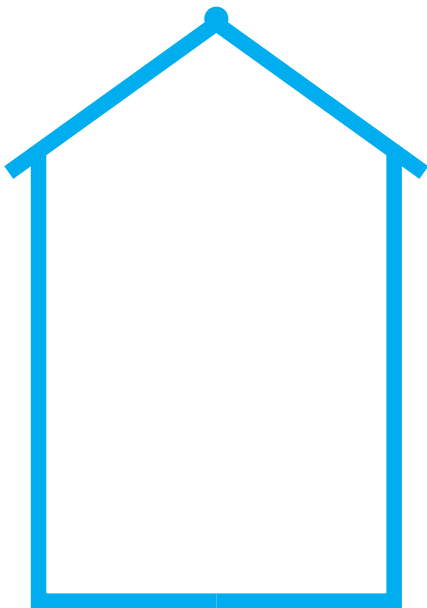
Volgende stappen

Welke eerste (kleine) stappen gaan er gezet worden?

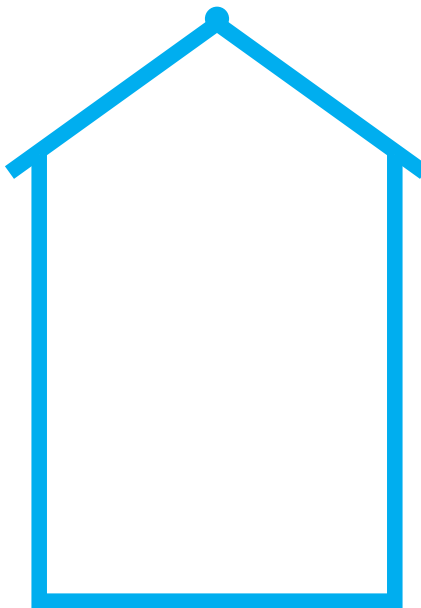
Drie huizen

Als de jongere een laag niveau heeft, kun je ervoor kiezen om niet de drie kolommen te maken, maar drie huizen te tekenen. De drie huizen is een hulpmiddel om informatie te verzamelen over de jongere. Drie sleutelvragen worden besproken: waar maken we ons zorgen over (huis van de zorgen), wat gaat er goed (huis van de leuke of goede dingen) en wat moet er gebeuren (huis van de dromen). Door de drie huizen te gebruiken maak je het gesprek overzichtelijk en begrijpelijk.

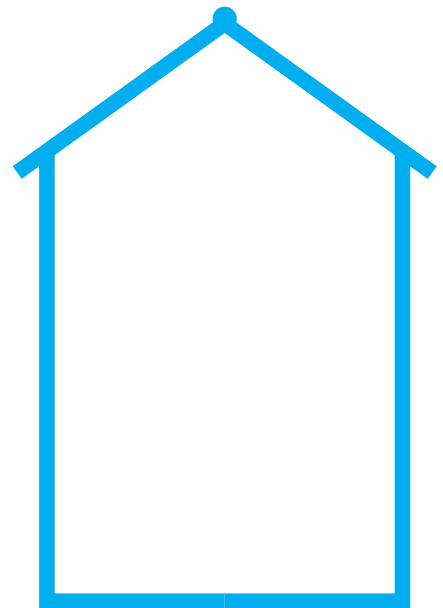
Huis van de zorgen

Huis van de leuke dingen

Huis van de dromen

TIP!

Je kunt de drie huizen laten aansluiten bij de belevingswereld van de jongere door de taal van de jongere te gebruiken.

Een jongere noemde de huizen bijvoorbeeld 'Het huis van de goede shit', 'Het huis van de kloteshit' en 'Het huis van de shit die ik wil.'

BIJLAGE 2 Voorbeeldvragen

Een belangrijk onderdeel bij het maken van het Woord & Beeldverhaal is het stellen van vragen. Hieronder worden enkele voorbeeldvragen genoemd die je zou kunnen gebruiken voor Woord & Beeldverhaal. Natuurlijk kun je zelf ook vragen bedenken. Let daarbij wel op dat de vragen oplossingsgericht zijn. Dit zijn vragen die je helpen te focussen op de oplossing in plaats van op het probleem.

Voorbeeldvragen bij de motivering van de jongere

- Ik ben heel erg benieuwd naar jouw kant van het verhaal, zullen we dat eens samen op papier zetten?
- Ik denk dat ik jouw verhaal beter snap als we het niet alleen opschrijven, maar ook uitbeelden. Wil je me daarbij helpen?
- Wat zou je ervan vinden als we in je verslag niet alleen mijn woorden gebruiken, maar ook die van jou?
- Stel je kunt je verhaal aan anderen vertellen, zou je dat dan fijn vinden?
- Hoe zou het jou helpen als je mij of anderen iets zou vertellen over je problemen?

Voorbeeldvragen bij de structuur

Positieve start

- Vertel eens waar je trots op bent?
- Welke dingen gaan jou makkelijk af die voor anderen misschien moeilijk zijn?
- Waar en wanneer voel jij je op je best?
- Wat was het gelukkigste moment uit je leven?
- Welke dingen doe jij waardoor anderen trots op jou zijn?
- Wanneer was je leven nog leuk, voordat al deze shit begon?

Wat is er gebeurd?

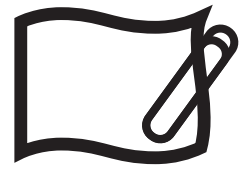
- Wat gebeurde er in de dagen voor het delict?
- Wat gebeurde er direct nadat je het delict had gepleegd?
- Wat gebeurde er de dagen nadat je het delict had gepleegd?
- Wat deed je in je dagelijks leven voordat je het delict pleegde?
- Wat deed je in je dagelijks leven nadat je het delict pleegde?
- Hoe denk je over alles wat er is gebeurd?
- Hoe denken anderen over wat er is gebeurd?

Wat gaan we eraan doen?

- Bij wie voel jij je meestal fijn?
- Wie kan jou het allerbeste helpen?
- Als je in de problemen zit, wie bel je dan als eerst?
- Wanneer zijn je problemen er niet? Wat is er anders aan die momenten?
- Wat gaat er goed en wat wil je zo houden?
- Wie en wat zou je kunnen helpen om je dichter bij je doel te brengen?

Succesdoel?

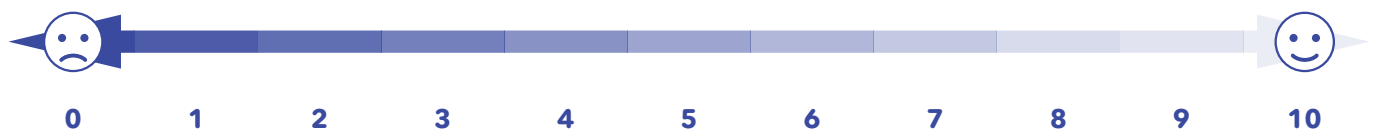
- Als je een wens zou mogen doen, welke drie wensen zou je dan doen?
- Wat zou je beste vriend(in) aan je merken als deze wensen zouden uitkomen?
- Wat is het beste dat er zou kunnen gebeuren?
- Wat zou je precies willen in plaats van je problemen?
- Welk doel wil je graag bereiken?
- Wat levert jouw doel je op?
- Welke voordelen heeft je doel voor anderen?

Wondervraag

Straks ga je naar huis en ga je doen wat je normaal ook doet. Vanavond ga je naar bed. Terwijl je slaapt gebeurt er een wonder, al je problemen zijn opeens opgelost. Dit gebeurt 's nachts en je hebt geen idee hoe het is gebeurd. De volgende ochtend word je wakker en je merkt dat er iets veranderd is, zodat je een paar stapjes verder kunt zetten in je leven. Waaraan merk je morgenochtend als eerste dat het wonder is gebeurd?

- Wat valt je het meeste op, de dag na het wonder?
- Wat doe je dan anders?
- Wat denk je dan anders?
- Hoe voelt het dan anders?
- Wat valt je nog meer op?
- En wat nog meer?
- Hoe ziet de dag na het wonder er uit? Wat doe je vanaf het moment dat je wakker wordt totdat je weer gaat slapen?
- Hoe merken anderen aan jou dat het wonder is gebeurd?
- Wat zien zij aan jou?
- Hoe reageren zij op jou?
- Hoe reageer jij anders op hen?
- Wat valt jou op aan anderen, de dag na het wonder?
- Wat is er nu in jouw leven dat een beetje lijkt op het wonder?
- Waar sta jij nu op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 staat voor het slechtste moment dat je kent en 10 voor de situatie van het wonder?
- Waarom is het een ... en geen 0? Waarom is het een ... en geen 10?

Schaalvragen

- Waar sta je nu op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 = ..., en waarbij 10 =
- Waarom is het een ... en geen 0? Waarom is het een ... en geen 10?
- Hoe is het je gelukt om op dat cijfer te komen?
- Wat doe je op deze plek anders dan op de 0?
- Stel dat je 1 punt hoger staat op de schaal. Waaraan zou je dat dan merken?
- Wat zou je anders doen, denken en voelen?
- Wie of wat zou jou kunnen helpen om een stapje vooruit te komen?
- Bij welk cijfer op de schaal wil je in ieder geval uitkomen?
- Hoe weet je dat het bij dat cijfer goed genoeg zal gaan met jou?

⁸ Veel van deze vragen zijn afgeleid uit De Bruin, L. (2011). *Veranderen in 333 vragen. Oplossingsgericht communiceren voor therapeuten, coaches en managers*. Amsterdam, Hofgrete Uitgevers

"Je moet goed vragen kunnen stellen.
Dat is het belangrijkste."

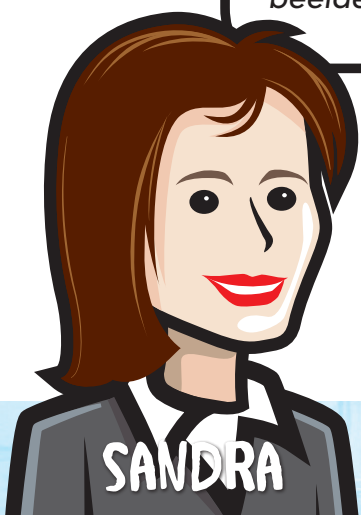
BIJLAGE 3 Tips voor professionals

TIPS

- Jongeren met een LVB hebben het recht om visueel te communiceren. Met beelden kunnen zij zich veel sterker uitdrukken dan alleen met woorden.
- Te kinderachtig? Dat ligt aan de manier hoe jij het brengt. Denk dus goed na over hoe je een jongere motiveert.
- Probeer het gewoon eens. Het maken van een Woord & Beeldverhaal kost in het begin aardig wat tijd, maar uiteindelijk levert het je veel tijd op.
- Een tijdlijn met de jongere maken is heel nuttig. Het levert je veel informatie op.
- Neem de tijd, geef de tijd aan de jongere om na te denken. Onder tijdsdruk werkt het niet.
- Loop niet te hard van stapel en bouw eerst een band op. Zonder vertrouwensband lukt het je niet.
- Laat een jongere zelf tekenen. Dat geeft de jongere motivatie en daardoor worden zij zelf aan het denken gezet. Het zijn over het algemeen oudere jongeren (15 jaar of ouder) en die kunnen zelf verantwoordelijkheid nemen.
- Bereid de sessie goed voor. Wat wil je weten? Dat moet je duidelijk krijgen en op basis daarvan ga je vragen stellen.
- Durf door te vragen.
- Stel open vragen en luister goed.
- Je moet goed aanvoelen bij welke jongere je het op welke manier moet doen. Je kunt niet alles aan de jongere overlaten. Ze hebben soms hulp nodig om een tekening te maken, vorm te geven. Begeleid dus goed als dat nodig is.
- Als de jongere echt niet wil tekenen moet je creatief zijn. Verzin een manier die goed bij de jongere aansluit.

"Jongeren met een LVB hebben recht om visueel te communiceren. Met beelden kunnen zij zich veel sterker uitdrukken dan alleen met woorden."

BIJLAGE 4 Netwerkbijeenkomst

Wanneer ga je het Woord & Beeld bespreken?

Er zijn een aantal voorwaarden waaraan een Woord & Beeldverhaal moet voldoen voordat het besproken kan worden met het netwerk. De allerbelangrijkste voorwaarde is dat de jongere vindt dat het Woord & Beeldverhaal af is en dat hij er tevreden mee is.

Tijd & Locatie

Plan van tevoren wanneer en waar de bespreking plaats zal vinden. Een goede planning van tevoren is belangrijk, zodat iedereen bij de bespreking aanwezig kan zijn. Een aantal dingen waaraan je moet denken zijn:

- Grootte van de groep. Moet iedereen bij dezelfde bijeenkomst aanwezig zijn? Bijvoorbeeld bij gescheiden ouders of een ruzie in de familie.
- Tijdstip. Ochtend, middag, avond?
- Locatie. Thuis, school, wijkcentrum, ergens anders?
- Uitnodiging. Hoe uitnodigen? Papieren uitnodiging? E-mail? Bellen?
- Hapjes en drankjes. Koffie, thee?

Wie moeten erbij zijn?

Het is de bedoeling dat er zoveel mogelijk belangrijke mensen uit het netwerk aanwezig zijn bij de bespreking van het Woord & Beeldverhaal. Aan het begin van het proces heb je samen met de jongere besloten wie er betrokken worden bij het bespreken van het Woord & Beeldverhaal. Het kan natuurlijk zijn dat de mening van de jongere tussendoor alweer veranderd is of dat hij ruzie met iemand heeft gehad, dat hij deze persoon niet meer bij de bespreking wil hebben. Het is daarom goed om voor de bespreking nog een keer met de jongere te overleggen wie er bij de bespreking zullen zijn. Dit kun je bijvoorbeeld wederom doen met de netwerkcirkels.

Aan wie kun je denken?

Ouders, broers, zussen, familieleden, vrienden, leraar, sportcoach, buurthuiswerker, werkgever, mensen uit de buurt, betrokken gedragsdeskundige, persoonlijk begeleider, wijkagent, Raad voor de Kinderbescherming of advocaat.

Vorbereiding bespreking

Er moeten niet alleen praktische dingen geregeld worden, maar de bespreking zelf moet ook voorbereid worden. Op deze manier zal alles soepel verlopen en zal de jongere niet voor verrassingen komen te staan. De aspecten die belangrijk zijn in de voorbereiding zijn: rolverdeling, oefenen en verwachtingen.

Rolverdeling

Wie doet wat? Wie leest het verhaal voor? Wie deelt het verhaal uit? Het zijn allemaal vragen waar je van tevoren samen met de jongere over na kunt denken. Het heeft onze voorkeur om de jongere zelf het Woord & Beeldverhaal te laten voorlezen, want het is immers het verhaal van de jongere zelf. Als de jongere niet durft of niet wil, raden wij aan om iemand anders uit het netwerk te kiezen die het Woord & Beeldverhaal wil bespreken. Bijvoorbeeld de persoon die mee heeft gewerkt aan het maken van het Woord & Beeldverhaal. Als dit niet lukt of niet gepast lijkt, kun je als professional zelf het Woord & Beeldverhaal voorlezen.

Verwachtingen

Van tevoren weet je nooit hoe de bespreking gaat lopen. Het is daarom goed om met de jongere zijn verwachtingen door te spreken. Hoe denk je dat mensen reageren? Wat zou je aan de mensen willen vragen? Wat doe je als mensen niet leuk reageren?

In sommige gevallen moet je aan mensen vragen of ze bereid zijn om open te staan voor het verhaal van de jongere. Dit kan bijvoorbeeld nodig zijn als je op weerstand stuit. Als sommige mensen erbij moeten zijn, maar waar je van verwacht dat ze heel boos zijn of geen vertrouwen hebben, dan moet je daar misschien voorwerk voor verrichten.

BIJLAGE 4 Netwerkbijeenkomst

De bespreking

De bespreking bestaat uit een aantal onderdelen:

1. Opening
2. Korte inleiding
3. Bespreken verhaal
4. Reacties
5. Afsluiting

Opening

Als jeugdzorgwerker open je de bespreking. Het doel van de opening is om een goede atmosfeer te creëren in de groep. De atmosfeer in de groep moet positief zijn, zodat de jongere niet afgebrand wordt tijdens de bespreking.

Voorbeeld

Een voorbeeld voor de opening is om te starten met een goede reden dat jij daar als jeugdzorgwerker aanwezig bent. Zet de toon door te beginnen de jongen in het zonnetje te zetten. Het is ontzettend knap dat de jongere een Woord & Beeldverhaal gemaakt heeft en dat hij het lef heeft om het met zoveel mensen te delen. Daar is heel veel moed voor nodig. Het is goed om dit tijdens de opening extra te benadrukken.

Korte inleiding

Nadat de bespreking geopend is en er een positieve atmosfeer gecreëerd is, wordt er een korte inleiding gegeven voor het bespreken van het Woord & Beeldverhaal. Tijdens de inleiding vertelt de professional of de jongere wat er gaat gebeuren en wat er verwacht wordt van de groep. Daarnaast wordt er besproken wat het doel is van het Woord & Beeldverhaal.

Voorbeeld

Jan heeft een Woord & Beeldverhaal gemaakt over zijn leven. Hij wil jullie graag uitleggen wat er gebeurd is en waarom hij in de problemen is geraakt. Dit Woord & Beeldverhaal is gemaakt, zodat meer mensen weten wat Jan zijn verhaal is. Hoe meer mensen weten wat er is gebeurd, hoe meer mensen Jan kunnen steunen. Jan zal zo eerst zelf het Woord & Beeldverhaal voorlezen. Als hij het hele Woord & Beeldverhaal heeft gelezen, mogen jullie een reactie geven.

Bespreken verhaal

Daarna wordt het Woord & Beeldverhaal van de jongere gepresenteerd. Het wordt aangeraden dat de jongere het Woord & Beeldverhaal zelf voorleest omdat het verhaal van de jongere zelf is. Als de jongere zelf niet wilt of durft, kan ervoor gekozen worden om het de professional voor te laten lezen.

Reacties

Als de jongere het Woord & Beeldverhaal heeft besproken, kunnen de netwerkleiden een reactie geven. Als professional ben je aanwezig om alles in goede banen te leiden.

Afsluiting

Bij de afsluiting kan je nog een keer terugkijken op het doel van het Woord & Beeldverhaal (hoe meer mensen het weten, hoe meer mensen kunnen helpen). Je kan de vraag nog een keer op tafel leggen: Hoe gaan we het nu beter maken? Wat zou voor jou nu fijn zijn? Wat wil je nog vragen? Wat wil je nog vertellen?

Follow-up

Na de bespreking van het Woord & Beeldverhaal vindt er nog een keer een follow-up plaats met de jongere. Wat vond de jongere ervan? Is er nog iets gebeurd na de bespreking? De follow-up dient ervoor om ervaringen uit te wisselen.

BIJLAGE 5 Onderbouwing

Het Woord & Beeldverhaal kan jongeren helpen om te stoppen met hun criminele levenswijze. Dat wil niet zeggen dat het Woord & Beeldverhaal per definitie leidt tot Desistance from crime, stoppen met criminaliteit. Desistance is een langdurig proces dat afhankelijk is van een complexe interactie tussen subjectieve, individuele factoren en sociale, omgevingsfactoren. Woord & Beeldverhaal kan hier echter wel een belangrijke rol in spelen. Er zijn verschillende theorieën die ten grondslag liggen aan het Woord & Beeldverhaal, welke hier besproken zullen worden.

Identiteitsverandering

Eén van de psychologische theorieën stelt dat desistance gerelateerd is aan veranderingen in de identiteit. Volgens deze theorie stopt iemand met een criminele levenswijze als diegene zichzelf niet langer ziet als crimineel. Binnen deze theorie is het dus vooral belangrijk hoe iemand zichzelf ziet en niet zozeer hoe iemand ook echt is. Veranderingen in de identiteit kunnen ervoor zorgen dat iemand stopt met bepaald gedrag, wat bijvoorbeeld kan leiden tot het stoppen met criminaliteit (Rocque, 2015).

Een aspect dat een belangrijke rol speelt bij het vormen en veranderen van een identiteit is het hebben van een eigen verhaal. Het verhaal van een jongere kan bijvoorbeeld zijn: "Ik ben geboren om een crimineel te zijn en dat zal ik ook altijd blijven." Aan de andere kant kan een jongere denken: "Ik heb een fout gemaakt in mijn leven en ik heb verkeerde dingen gedaan, maar zo ben ik helemaal niet, ik krijg later een goede baan en stop met dit leven." Het verhaal wat de jongere voor zichzelf vormt kan toekomstig gedrag van de jongere bepalen. Andersom kunnen gebeurtenissen in het leven van de jongere het verhaal veranderen. Crimineel gedrag en het risico op recidive vermindert naarmate een persoon een meer adaptieve, narratieve identiteit ontwikkelt (King, 2013).

Het Woord & Beeldverhaal kan ertoe bijdragen dat jongeren een nieuw verhaal over zichzelf vormen. Uit onderzoek blijkt dat kunstgerelateerde projecten, zoals het Woord & Beeldverhaal, een positieve effect hebben op het vormen van een nieuwe, niet-criminele identiteit (McNeil, Anderson, & Colvin, 2011). Zulke projecten kunnen jongeren namelijk helpen om na te denken over een nieuwe toekomst, andere sociale netwerken en een andere levenswijzen. Het geeft hen kort een inzicht in een nieuw soort leven, waar ze eerder mogelijk niet aan gedacht hadden. Daardoor worden ze geïnspireerd om te stoppen met criminaliteit (Davey, Day, & Balfour, 2015).

Jongeren kunnen zich in verschillende fasen van desistance bevinden. Weijers & van Drie (2014) onderscheiden vier fasen in het stopproces van criminele jongeren. Deze fasen kunnen gezien worden als een identiteit van de jongere op dat moment of het verhaal wat de jongere op dat moment voor zichzelf gevormd heeft. Jongeren zijn aan de hand van de fasering in te delen in verschillende groepen:

- 1. Volharden** Deze groep houdt zich niet bezig met afwegingen over stoppen of doorgaan. Zij ontkennen dat hun huidige levensstijl grote problemen met zich meebrengt. Ze focussen vrijwel uitsluitend op hun successen, leven van dag tot dag, plegen routinematig delicten en kijken zelden of nooit vooruit. Zij zien hun toekomst eenvoudigweg als voortzetting van wat ze gewend zijn, misschien op sommige punten wat slimmer, minder in het oog lopend en bijvoorbeeld eerder dealen dan stelen.
- 2. Erkennen** Deze groep gaat duidelijk door met het plegen van delicten, maar geeft wel toe dat dit een hoge prijs heeft. Zij denken serieus over stoppen en ze kunnen zich in de meeste gevallen ook moeilijk voorstellen dat ze nog heel lang zullen blijven doorgaan met het plegen van delicten. Hun grootste probleem is echter hoe een ander soort leven te starten en waar te beginnen. Ze weten het (nog) niet, ze hebben nog onvoldoende vertrouwen dat het ook echt gaat lukken, missen houvast in hun omgeving en zelfvertrouwen.
- 3. Voorbereiden** Deze groep is al enige tijd weinig of niet meer met de politie in aanraking geweest en heeft ook duidelijke stappen richting een andere, niet delinquente levenswijze gezet. Deze groep heeft een redelijk zelfvertrouwen en een gedecideerde aanpak met concrete plannen voor de komende tijd.
- 4. Consolideren** Deze groep is ruimschoots gestopt en heeft duidelijk afstand genomen van het criminele verleden. De jongeren doen hun best de lijn die ze enkele jaren eerder hebben uitgezet vast te houden. Over het algemeen hebben ze de relatie met hun familie inmiddels hersteld, zoeken ze hun oude vrienden van de straat niet meer op, hebben ze werk, zijn ze serieus aan het solliciteren of volgen ze onderwijs.

Aan de hand van deze fasering kan gekeken worden of jongeren klaar zijn voor een identiteitsverandering. Zo is het onwaarschijnlijk dat jongeren die 'volharden' zijn snel een identiteitsverandering door zullen maken. Zij ervaren immers geen problemen met de identiteit die zij nu hebben. 'Volharden' lijken daarom ook niet geschikt voor het maken van het Woord & Beeldverhaal. Jongeren in de andere fasen zijn wel degelijk bereid om hun identiteit te veranderen en zijn dus goede kandidaten voor het Woord & Beeldverhaal.

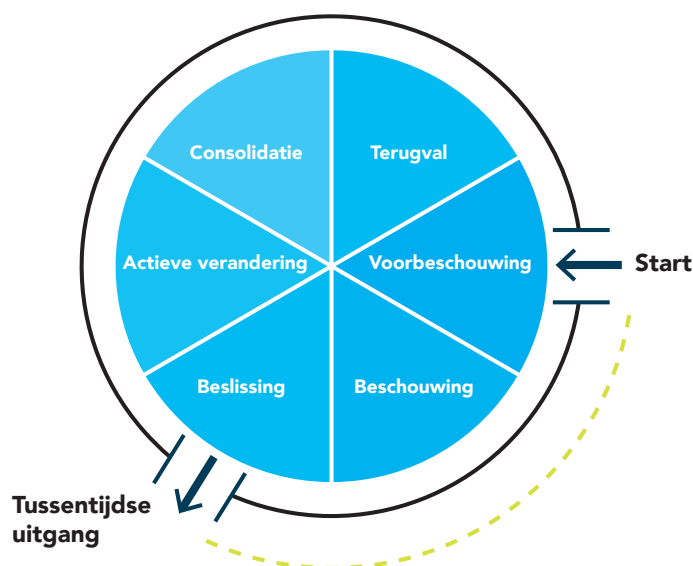
BIJLAGE 5 Onderbouwing

Identiteitsverandering

Identiteitsverandering is een ingewikkeld proces. Prochaska en diClemente (1982) stellen dat verandering van gedrag geen lineair proces is, maar een circulair proces met een duidelijk begin- en eindpunt. De verandering is een soort zigzag proces, waarbij een jongere steeds weer kan terugvallen in oud gedrag. Er worden vijf stadia van verandering onderscheiden, namelijk:

1. **Voorbeschouwing**, een stadium waarin de jongere zich niet realiseert dat hij een probleem heeft. In dit stadium ontkent een jongere vaak wat hij gedaan heeft, praat zijn gedrag goed en ontwijkt confrontaties.
2. **Overpeinzing**, een stadium waarin de jongere zich realiseert dat hij een probleem heeft en daarover begint na te denken, maar hij weet nog niet zeker over hij wil veranderen.
3. **Vorbereiding**, een stadium waarin de jongere beslist om zijn probleem aan te pakken.
4. **Actieve verandering**, een stadium waarin de jongere actief aan de slag gaat om zijn gedrag te veranderen. Een ondersteunend netwerk is in dit stadium heel belangrijk, omdat de jongere zich in deze fase afgewezen kan voelen door zijn omgeving.
5. **Consolidatie**, een stadium waarin de jongere probeert om zijn nieuwe gedrag probeert vast te houden.
6. **Terugval**, een stadium waarin de jongere terugvalt, omdat hij niet in staat is om het nieuwe gedrag vast te houden. Terugval komt regelmatig voor. Het proces begint dan weer opnieuw.

Sociale steun

Een andere psychologische theorie benadrukt het belang van sociale relaties bij desistance. Deze theorie stelt dat sociale steun noodzakelijk is voor een verandering in gedrag (Rocque, 2015) en het veranderen van een verhalende identiteit (Ward & Marshall, 2007). Het Woord & Beeldverhaal kan helpen om het netwerk te betrekken en te activeren en de ondersteuning van de jongere (met name na detentie) te verstevigen. Als er openheid is over het delict dat gepleegd is, de zorgen die daaromheen bestaan en de stappen die de jongeren en de mensen om hem heen gaan zetten om recidive te voorkomen, kan ondersteuning doeltreffender en meer op maat worden vormgegeven door het netwerk. Uitgangspunten zijn: de jongere staat centraal en als meer mensen écht weten van de zorgen en gevaren kunnen ook meer mensen daadwerkelijk bijdragen aan het voorkomen ervan.

Oplossingsgericht werken

Voor het Woord & Beeldverhaal is het vereist dat je oplossingsgericht te werk gaat. Oplossingsgericht werken is een benadering, een werkwijze die er vanuit gaat dat er gekeken wordt naar de kansen en mogelijkheden in plaats van naar de problemen. Oplossingsgericht werken is niet zomaar een voorwaarde. Uit onderzoek blijkt dat oplossingsgericht werken niet alleen beter is voor reguliere cliënten, maar ook voor cliënten met een licht verstandelijke beperking (IQ 55-85). Zij profiteren zelfs het meest van een oplossingsgerichte benaderingswijze. Oplossingsgericht werken verbetert de veerkracht, het sociaal en psychisch welbevinden en doelen van de cliënt worden beter bereikt (Roeden & Bannink, 2007).

BIJLAGE 5 Onderbouwing

Referenties

Davey, L., Day, A., & Balfour, M. (2015). Performing desistance: How might theories of desistance from crime help us understand the possibilities of prison theatre? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59, 798-809.

King, S. (2013). Early desistance narratives: A qualitative analysis of probationers' transitions towards desistance. *Punishment & Society*, 15, 147-165.

McNeill, F., Anderson, K., Colvin, S., Overy, K., Sparks, R., & Tett, L. (2011). Inspiring desistance? Arts projects and 'what works?' *Jusitiele Verkenningen*, 37, 80-101.

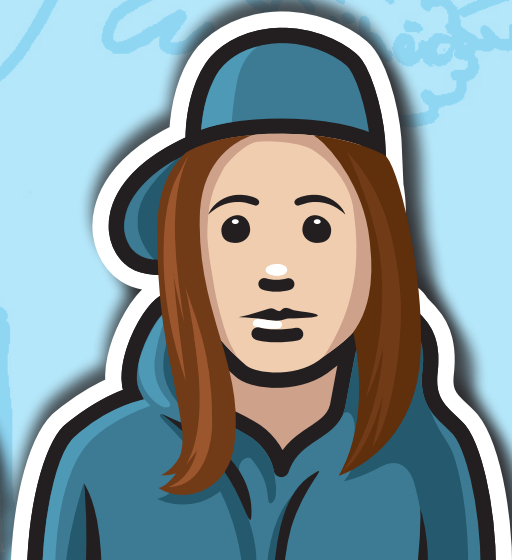
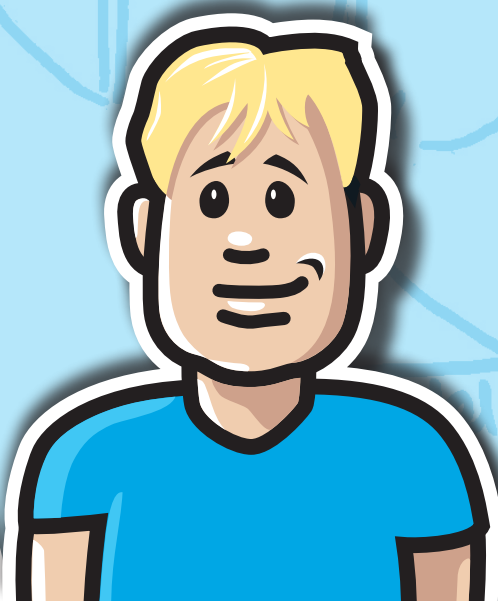
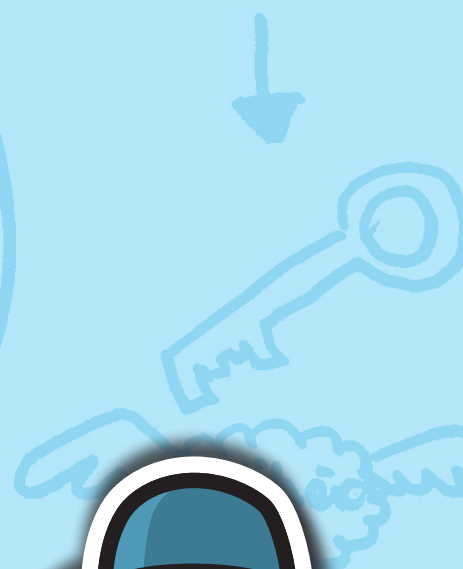
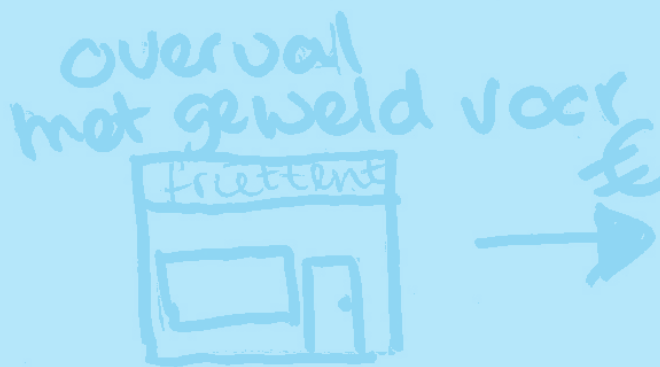
Prochaska, J.O., & DiClemente, C.C. (1982). Transtheoretical therapy: Toward a more integrative model of change (19) 3 *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 276-288

Rocque, M. (2015). The lost concept: The (re) emerging link between maturation and desistance from crime. *Criminology & Criminal Justice*, 15, 340-360.

Roeden, J., & Bannink, F. (2007). *Handboek oplossingsgericht werken met licht verstandelijk beperkte cliënten*. Amsterdam, Harcourt Book Publishers.

Ward, T., & Marshall, B. (2007). Narrative identity and offender rehabilitation. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 51, 279-297.

Kijk voor meer Woord & Beeldverhalen, tools
en tips op www.woordenbeeldverhaal.nl

